

מרכז مساواة
Mossawa Center

גבול חופש הביטוי של חברי הכנסת הערבים

חובר על ידי

אלחאן נחאס-דאוד, עו"ד
אמל זיאדה

גבול חופש הביטוי של חברי הכנסת הערבים

חובר על ידי

אמל זיאדה
אלחאן נחאס-דאוד, עו"ד

צוות מידע ומדיניות במרכז מוסאוא

דוח זה פורסם במקביל לדוח:

"Silencing Dissent".

שפורסם ע"י:
האגודה הערבית לזכויות האדם

שני הדוחות נערכו בשיתוף פעולה בין שני הארגונים

מركز مساواة Mossawa Center

شارع بن يهودا 16, ص.ب. 4471 حيفا

16 Ben Yehoda Str. P.O.Box 4471 Haifa

Tel: + 8699587-04-972

فاكس: + 972-04-8668063

Email: mosawa@rannet.com

תוכן עניינים

4	הקדמה
5	ממצאים עיקריים
7	המלצות
8	פרק א: יחס משטרת ישראל לחברי הכנסת הערבים
8	משטרת ישראל והאזרחים הערבים
10	משטרת ישראל וחברי הכנסת הערבים
18	פרק ב: חופש הביטוי ע"פ המודל הישראלי
20	פרק ג: היועץ המשפטי לממשלה בשרות "דמוקרטיה יהודית"
25	פרק ד: ניתוח משפטי
27	הפגנות אוקטובר
27	חסינות חברי כנסת ערבים והתייחסות היועץ המשפטי
30	הצעות חוק נגד האזרחים הערבים
32	השפעת הגבלת חופש הביטוי על השתתפות בבחירות
	פרק ה: סיכום הליכים משפטיים
33	חברי כנסת ערבים
35	חברי כנסת יהודים
36	התבטאויות גזעניות של אנשי ציבור יהודים
37	ח"כים ערבים שקיבלו טיפול רפואי
38	סיכום
39	מקורות
40	נספחים

**גבול חופש הביטוי
של חברי הכנסת הערבים**

הקדמה:

עקרון חופש הביטוי וחופש הפעולה הנם עקרונות יסוד במשטרים דמוקרטיים, שישראל רואה עצמה אחת מהם. בנייר העמדה שלפנינו ננסה לעמוד על טיבו של עקרון זה כאשר מדובר בפעילותם של מנהיגים ערבים אזרחי מדינת ישראל. שאלה זו עולה לאור העובדה כי בשנתיים האחרונות נפתחו תיקי חקירה משטרתיים נגד כמעט כל חברי-הכנסת הערביים, בשל התנהגות או התבטאות כלשהי, אשר פגעה, כביכול, במדינת ישראל ובביטחונה. לאותם חברי-כנסת, כך מסתבר, חסינותם ועקרון חופש הביטוי לא סייעו להם.

מציאות זו מסוכנת, ועלולה להוביל למסקנה, שהדמוקרטיה בישראל נתונה לקבוצת אוכלוסייה אחת ולמנהיגיה, שבידם נתונה הסמכות לשלול את זכויות המיעוט הערבי ונציגיו.

מבחנה של הדמוקרטיה הוא במתן הזכות למי שאינו נמנה על הרוב, להביע את דעותיו והשקפותיו. לצורך כך, משטר דמוקרטי אמור להקים מנגנונים, שאינם נתונים להשפעות ואילוצים סובייקטיביים, במטרה להבטיח זכות זו. ואולם קיימת סתירה באשר למחויבותה של המדינה להבטיח את זכויותיו של המיעוט, בעוד שמנגד היא משתמשת במה שהיא מכנה 'דמוקרטיה מתגוננת', ככלי למיגור פעילות כלשהי שאינה מתיישבת עם הצביון האידיאולוגי, שהיא מנסה לקיים לצד הערכים הדמוקרטיים.

במקרה של מדינת ישראל מדובר בשאיפה להקים מדינה דמוקרטית מצד אחד, אשר תהיה מושתתת על הערכים הציוניים, מצד שני. ערכים אלה אינם ולא יכולים להיות ערכיו של המיעוט הערבי. באופן זה, נגזר מלכתחילה (ואין זה עניין של כורח בלתי-נמנע), כי פעילות והתבטאות כלשהי שאינה באה בכפיפה אחת עם הצביון הלאומי-ציוני של המדינה, אף לא תהיה לגיטימית. על סתירה זו משלמים אלה הנמנים על המחנה הלאומי האחר, שלבטח אינו ציוני – האזרחים הערבים ומנהיגיהם במדינת ישראל.

מידת השתתפותו ומעורבותו של מיעוט בקביעת סדר היום הציבורי הנה קנה מידה בסיסי לבדיקת כינון ומימוש הערכים הדמוקרטיים. למערכות החוק - מערכת המשפט, המשטרה ורשויות הביטחון - ולמערכת הציבורית והפרלמנטרית תפקיד מכריע בנושא זה. לצורך כך, עלינו לבדוק האם אכן מערכות אלו מאפשרות השתתפות פוליטית או פעילות ציבורית ופרלמנטרית של נציגי הציבור הערבי, כפי שהדבר אמור להיות במשטרים דמוקרטיים?

בסקירה שלפנינו נעמוד על יחס מוסדות החוק הישראלי כלפי פעילותם של חברי-כנסת ערבים, בקדנציה הנוכחית של הכנסת, ומכאן ננסה למדוד את מרחב הפעילות בו מותר לאותם חברי כנסת לפעול ולהביע את עמדותיהם במדינת ישראל.

ממצאים עיקריים :

הדו"ח סוקר את המגע שנוצר בין חברי הכנסת הערבים לרשויות אכיפת החוק בקדנציה הנוכחית. נבדקו בעיקר הנושאים הקשורים לדיון הפוליטי מדיני. כחלק מהבדיקה ערכנו בדיקה של כל החקירות בהם היו נתונים חברי הכנסת הערבים בשנתיים האחרונות.

נמצא שמטרה והיועץ המשפטי לממשלה העניקו "טיפול מיוחד" להתבטאויות הנאמרות על-ידי חברי כנסת ערבים. הדוח בדק ומצא כי בקדנציה הנוכחית התקיימו 25 חקירות או זימון לחקירות נגד 9 חברי כנסת ערבים, שנבחרו במפלגות שאינן ציוניות.

לעומתם, חברי כנסת ואנשי ציבור יהודים שהסיתו, כביכול, נגד האזרחים הערבים לא נחקרו ולא ננקטו נגדם צעדים כלשהם. בחלק מהמקרים הסתפק היועץ המשפטי לממשלה, ולמרות שהיה חשד לביצוע עבירה, בשיחה עם נבחרי הציבור היהודים.

הדו"ח גם סוקר מקרים בהם השתמשה המשטרה באלימות פיזית נגד חברי הכנסת הערבים. ב 11 אירועים נזדקקו 7 ח"כים לטיפול רפואי בעקבות אלימות שהופעלה נגדם ע"י שוטרים או חיילים. למרות שאותם חברי הכנסת הגישו תלונות נגד השוטרים המעורבים, המשטרה והיועץ המשפטי לממשלה החליטו, בחלק מהאירועים, לפתוח בחקירה דווקא נגד חברי הכנסת הערבים ולסגור את תיקי החקירה נגד השוטרים.

25 חקירות או זימון לחקירות התקיימו נגד 9 חברי כנסת ערבים. רק נגד אחד מהם הוגש כתב אישום וחסינותו הוסרה. נגד שניים אחרים הוגשו טיוטות כתבי אישום, אשר בוטלו לאחר שחברי הכנסת הוכיחו באמצעות קלטות כי השוטרים שיקרו בעדויותיהם. מלבד כתבי האישום העומדים ותלויים היום בבית-משפט נגד ח"כ עזמי בשארה, הרי שהתיקים נגד השאר נסגרו.

לפחות בשלושה מקרים נאלצה המשטרה לבטל כתבי אישום נגד חברי הכנסת הערבים לאחר שהם הציגו קלטות שהוכיחו את חפותם. בשלושת המקרים לא הועמדו לדין השוטרים או החיילים ששיקרו בעדות שנתנו במשטרה. בעקבות זאת נאלצו חלק מחברי הכנסת לרכוש מכשירי הקלטה המשמשים אותם להקלטת שיחות עם שוטרים וחיילים.

לעומת זאת, לא ננקטו צעדים נגד השוטרים וקציניהם, שהשתלחו באמצעי התקשורת בחברי הכנסת (ראה מקרה אליק רון נגד ח"כ מוחמד ברכה). למרות שתיקי החקירה נגד רוב חברי הכנסת הערבים נסגרו, המשטרה והיועץ המשפטי לא התנצלו על ההשמצות והטרטור.

בדיקת אופן טיפולם של היועץ המשפטי לממשלה ומשטרת ישראל במקרים אלה, הראתה כי גופים אלה פועלים מתוך שיקולים פוליטיים ואידיאולוגיים, אשר מושתתים על תפיסת הערבים כיגיס חמישי החותר נגד המדינה ולכן כל פעילות מצדו אינה לגיטימית.

בניגוד לחברי הכנסת הערבים, חברי כנסת יהודים שמסיתים ומשמיעים הצהרות גזעניות לא נחקרים. חברי כנסת יהודים שמאיימים ומעליבים שוטרים לא זוכים לאותו יחס לו זוכים חברי הכנסת הערבים. במקרים אלה, היועץ המשפטי לממשלה מצדו מסתפק בהתנצלות חבר הכנסת (ראה המקרה של ח"כ אביגדור ליברמן נגד ניצב מזרחי).

האלימות המשטרתית נגד חברי הכנסת הערבים, הובילה ב 11 מקרים לקבלת טיפול רפואי או לאשפוז חלק מהם.

ההסתה נגד חברי הכנסת עלולה לגרום לרצח פוליטי נוסף במדינת ישראל. לפחות בשני מקרים גורמי הביטחון ומשמר הכנסת נוקטים בצעדים מיוחדים לשמור על

חייהם של חברי הכנסת שקיבלו איומים על חייהם.

הדו"ח מזהיר מפני הלגיטימציה שנותנות הרשויות להתבטאויות והתנהגות של פעילים יהודים נגד ערבים, ובוחרות שלא לפתוח נגדם בהליכים משפטיים כלשהם. לפחות במקרה אחד המדינה באמצעות משרד הדתות מממנת פרסום דברי גזענות וקריאה לאלימות (ראה המקרה של הרב יצחק גינזבורג).

תופעת האלימות הפיזית כלפי נבחרים הציבור הערבים וכן תופעת החקירות מקבלת תאוצה לאחר שנים בהם חסינותם הפרלמנטרית כובדה.

מאז תחילת שנות התשעים כמעט ולא נרשמו אירועים קשים ביחסי המשטרה והיועץ המשפטי לממשלה עם חברי הכנסת הערבים. האירועים המתוארים בדוח זה הם בהחלט תקדימיים וחמורים בהשוואה לאירועים שנרשמו בכנסת מאז היווסדה.

הדו"ח מתייחס לסדרת חוקים והצעות החוק הרבות שהוגשו לאחרונה מצד חברי כנסת בימין הקיצוני ואשר נועדו לפגוע בזכויות אזרחיות בסיסיות. בין הצעות החוק גם כאלה שנועדו לעודד טרנספר של האזרחים הערבים, להגביל את השפעת הקול הערבי בבחירות ובמשאלי עם, למנוע התמודדות של מפלגות ערביות בבחירות לכנסת.

באווירה הנוכחית נוצרה גם אווירה שמאפשרת חקיקה שתפגע בטווח הארוך בקשרים בין נבחרים הציבור הערבי וישפיעו על ההשתתפות של האזרחים הערבים בחיי המדינה ובבחירות לכנסת. חלק מהחוקים או מהצעות החוק אף נועדו לעקוף פסקי דין של בג"צ:

- תיקון חוק המפלגות נועדו לעקוף פסקי דין של בית המשפט העליון, עוקף פס"ד ארליך נגד יו"ר ועדת הבחירות המרכזית בעניין מפלגת בל"ד.
- הצעת חוק ח"כ דרוקמן שתאפשר אפליה בהקצאת קרקעות לבנייה נועדה לעקוף פס"ד קעדאן.
- תיקון חוק העונשין - מניעת הסתה לאלימות נועדה לעקוף את פסק דין ג'בארין.

המלצות המרכז:

מרכז מוסאוא מזהיר משלילת הלגיטימציה של נבחרים הציבור הערבי על ידי מנגנון האכיפה והמערכת המשפטית.

אישורם של חוקים המגבילים והשוללים זכות נבחרים הציבור הערבי להביע עמדות אחרות, יפגע בדמוקרטיה, או מה שנשאר ממנה בישראל, ויגרום להתנגשות בין אזרחי המדינה הערבים ורשויות החוק.

פעולות כגון הסרת חסינותו של ח"כ עזמי בשארה והגבלת חסינותו של ח"כ אחמד טיבי הינה סימן לבאות ואין להן מקום במשטר דמוקרטי תקין.

המרכז קורא להחמיר בענישת שוטרים ואנשי ציבור המעורבים בפגיעה פיזית או בהעלבת נבחרים ערבים, בשימוש באלימות נגדם ובמתן עדויות שקר. המרכז קורא להעמיד לדין את השוטרים שגרמו למותם של 13 אזרחים באירועי אוקטובר 2000. העמדה לדין של הדרג הביצועי היא מסר חשוב שירתיע שימוש מופרז בכוח נגד אזרחים ונבחרים ציבור.

מרכז מוסאוא קורא לרשויות האכיפה, המשפט והחקיקה במדינה להעלות על סדר היום הציבורי את חשיבות שיתופה של האוכלוסייה הערבית בקביעת צביונה של המדינה ומיסוד זכויותיה בחקיקת יסוד.

פרק א: יחס משטרת ישראל לחברי הכנסת הערבים

מחקר שנעשה על-ידי רטנר, יגיל ופדהצור (1999) מעלה ממצאים קשים על הערכת תפקוד מוסדות החוק בישראל בקרב קבוצות שונות. מהמחקר עולה כי רק 30.7% מהאוכלוסייה הערבית רואים במשטרה גוף הממלא את תפקידו בצורה הוגנת ושווה כלפי כולם. במחקר השוואתי דומה שנערך על-ידי רטנר (2002) נמצא כי שביעות רצונה של האוכלוסייה הערבית מתפקוד המשטרה נמצא במגמת ירידה: בעוד שבשנת 2000 ציינו את תפקודה לטובה 21.4% מהאזרחים הערבים, נשחק שיעור זה ל- 14.7% בלבד בסקר של 2001.

הממצאים של המחקר מראים כי בקרב האוכלוסייה הערבית קיימת הערכה, לפיה התפיסה המעצבת את פעילותם של מוסדות החוק מושתתת על עקרונות מפלים.

אחת ההתבטאויות שנשמעו בגנות פעילות משטרת ישראל נשמעה מצדו של ח"כ עזמי בשארה (בלי"ד), בעת שהעיד לאחרונה בפני ועדת אור לחקירת אירועי אוקטובר 2000. לדבריו (כפי שצוטטו בוועדת אור), **"משטרת ישראל היא כוח פוליטי וכלי של דיכוי פוליטי של המיעוט הערבי, שאינה רואה את עצמה כמנגנון שיטור אזרחי, אלא יש לה עמדות פוליטיות."**

במקרים רבים בהם נתקלו ח"כים ערביים במשטרה הם מואשמים בעבירה על הוראות החוק של המדינה. בכל אחד מהמקרים טוענים הח"כים הערביים כי המשטרה היא זו שמתעמתת עימם באופן מתגרה ובוחרת לטפל בהם בדרכים אלימות החורגות מפרופורציה, רק בשל היותם ערבים. על-מנת לעמוד על טיבה של המציאות בכל הנוגע לטיב היחסים בין משטרת ישראל לבין חברי-הכנסת הערביים, עלינו לסקור את התמונה הכוללת של היחסים בין המשטרה לאוכלוסייה הערבית בכלל.

משטרת ישראל והאזרחים הערבים.

מיד לאחר אירועי אוקטובר 2000 ועוד לפני הקמת ועדת החקירה הממלכתית בנושא, התבטא מפקד המחוז הצפוני של המשטרה, ניצב אליק רון ב- 24.10.2000, כי **משטרת ישראל תבוא חשבון עם כל הפורעים וכי במחוז הצפוני כבר החלו באיסוף שמותיהם של מאות מהערבים בישראל שהשתתפו בהפגנות, ובכוונת המשטרה לבצע מעצרים של רבים מהם.** לדבריו: "מדובר במבוגרים מוסתים ואנו נסגור חשבון עם המסיתים". גורם בכיר בשב"כ אף גילה כי השב"כ מסייע למשטרה בחקירת ההפגנות הקשות, שבהן היו מעורבים הערבים בישראל, ולדבריו: "יש לנו רשימות ארוכות מאוד של חשודים ואנחנו יודעים בדיוק מה עשה כל אחד ואחד בהפגנה".

ב- 13.9.2000 בעת ביקור שקיים מפכ"ל המשטרה, רב-ניצב יהודה וילק, בואדי עארה, הוא מתח ביקורת על מנהיגי האוכלוסייה הערבית בישראל ובדברים שהפנה לוועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל המליץ לה לדון באופן שעליה לטפל **"בכל אותם עשבים שוטים שממיטים חרפה על החברה הערבית בישראל"**.

על איזה 'התבטאויות הסתה' מצרים אותם בכירים במשטרת ישראל?

בהסתמך על בדיקת עילת החקירות שנפתחו נגד אנשי ציבור ערבים בגין התבטאויות ופעילויות למינהן, ניתן להסיק כי במשטרה מתכוונים להתבטאויות בעלות נוסח לאומי ו/או פוליטי, כגון: "מדינת כל אזרחיה", או להפגנות מחאה של אזרחים ערבים, ויש לכלול כאן גם את הפגנות הסטודנטים הערבים שקיבלו הד רחב בשנתיים האחרונות, נגד הריסת בתים, נגד הכיבוש הישראלי בשטחים (ובלבנון, עד לפני הנסיגה), נגד הפקעת קרקעות ועוד. **למעשה, כל פעילות מחאה של הערבים בישראל, נגד הפלייטם, או נגד הכיבוש ולמען שלום המושבת על מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל, נתפסת בפועל בעיני משטרת ישראל כפעילות שאינה לגיטימית ושמטרתה "להסית".**

היסחפותם של בכירים במשטרה אחר הנטייה (ואין מדובר בנטייה שולית, כפי שנוכח בהמשך) לראות בכל מקרה או אירוע בו מעורבים אזרחים ערבים, כאירוע בטחוני מדרגה ראשונה, מוביל עד כדי הסתה כנגד האוכלוסייה הערבית, כפי שנראה בהמשך: ביום 12.9.2000 כינס מפקד מרחב צפון, ניצב אליק רון, מסיבת עיתונאים, בה התייחס לשני נושאים עיקריים:

1. חשיפת חוליית טרור מקרב תושבי אום אל-פחם

2. חשד פלילי נגד ח"כ ערבי שאת שמו לא ציין.

דבריו אלה גרמו להדים תקשורתיים (דבריו שודרו במהדורות החדשות בהרחבה ופורסמו בעיתונות היומית) ולתגובות חמורות מקרב בחוגים רבים בישראל בגנות התנועה האיסלמית וח"כים ערביים. בדיקה שנעשתה מיד אח"כ העלתה כי בכתבי האישום נגד האזרחים מאום אל-פחם לא מצוין שום מניע לאומני ומכאן שדבריו של רון התבררו כחסרי יסוד. האשמותיו של ניצב רון נגד חבר הכנסת הערבי התברר כי הן מופנות נגד ח"כ מוחמד ברכה אך הן הופרכו עוד לפני שהוא נחקר או אף ידע על הכוונה לחקור אותו. לאחר החקירה סגרה המשטרה את התיק. הודעת התנצלות על הדברים החמורים שהוטחו בח"כ ברכה לא פורסמו. אין זו הפעם הראשונה שניצב רון מתבטא באופן חמור נגד האוכלוסייה הערבית. על חברי הכנסת הערביים אמר:

"הם מסיתים עד כדי עלילת דם" (ידיעות אחרונות, 15.7.1999),

ועל התנועה האיסלמית אמר:

"התנועה האיסלמית היא תנועה נבזית ביותר" (הארץ, 3.5.2000)

דבריו של רון הם למעשה הסתה נגד האוכלוסייה הערבית, מנהיגיה ומפלגות שנבחרו לייצג אותה. ברור כי משטרת ישראל רואה קשר ישיר בין פעילות מחאה מצד אזרחים ערבים לביטחון המדינה. הרי לא יתכן כי המשטרה תתיר עד כדי הסתה נגד קבוצת אזרחים ערבים, ותטען נגדם קבל עם ועדה כי מדובר בחולית מחבלים, בעוד שהיא עצמה לא מצאה נגדם ראיות על כך.

משטרת ישראל וחברי הכנסת הערבים:

בבדיקת התייחסות המשטרה ורשויות אכיפת החוק לחברי הכנסת הערבים לא הסתפקה המשטרה בהתבטאויות חסרות תקדים של מפקדיה, אלא היא השתמשה בסמכותה לפתוח בחקירה נגד חברי הכנסת הערבים. בפרק זה נסקור את האירועים העיקריים בהם התעמתה המשטרה עם חברי הכנסת הערבים ואף החליטה לפתוח נגדם בחקירה.

ח"כ מחמד ברכה - חד"ש:

ב 20.6.1999 השתתף ח"כ ברכה בהפגנת חקלאים בצומת העיר טמרה שבגליל. מצלמות הטלוויזיה שנכחו במקום תיעדו את האירוע, שבמהלכו התפתחה תגרה בין השוטרים למפגינים. מספר חודשים לאחר מכן הגיש היועץ המשפטי לממשלה כתב אישום נגד ח"כ ברכה באשמת העלבת עובד ציבור ותקיפת שוטר בעת מילוי תפקידו, ובמקביל הכריז כי יפנה לכנסת לצורך הסרת חסינותו של ברכה.

ברכה, כך נטען, קילל את סגן ניצב ירון מאיר ממשטרת שפרעם וכינה אותו: "כלב בן כלב, אבא שלך כלב" וקרא לשוטר אחר "חרא, זבל" ואף דחף אותו ניסה להכותו. בתגובה טוען ברכה כי הוא הוכה על ידי השוטרים והתנהגות זו אף תועדה בצילומי טלוויזיה ששודרו ב"מבט". ברכה הפנה את חוקריו לצילומים, החוקרים לא בדקו את הקלטת. ח"כ ברכה הגיש תלונה במחלקה לחקירות שוטרים. זו סגרה את תיק החקירה נגד השוטר.

בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה נחקר ח"כ ברכה, והוכנה נגדו טיוטת כתב אישום והוגשה בקשה להסרת חסינותו. טרם הסרת חסינותו ובמהלך שימוע שנערך, לבקשתו, בפרקליטות הציג ח"כ ברכה לפרקליטות את הקלטת ששודרה בתוכנית מבט שמוכיחה את גרסתו. כתב האישום בוטל וההליכים נגדו נסגרו. המשטרה לא התנצלה על האשמותיה.

ב 4.9.01 הרס משרד הפנים בליווי כוחות משטרה בתים ליד הכפר נחף, במהלך האירוע הופיע ח"כ ברכה, שלטענת המשטרה קרא לתושבים לזרוק אבנים על שוטרים ולהבעיר צמיגים. הוא אף איים על אדם כי ישבור את ראשו. היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין, הורה לזמן לחקירה את ח"כ ברכה בעבירות של איום ועידוד למעשי אלימות והסתת תושבים ערבים שלא לקיים את חוקי המדינה. ברכה בתגובה, הביע פליאה על "הקלות הבלתי-נסבלת שבה מאשר היועץ המשפטי לממשלה לחקור אותו, ובכך הופך לחותמת גומי של המשטרה. אי האמון הגובר של חוגים רחבים בציבור כלפי מערכת המשפט, מקורו בדרך התנהלות השרירותית". גם כאן קלטת הוכיחה כי להאשמות לא היה בסיס למרות שמפקד המחוז הצפוני אליק רון העלה טענות בהקשר הנידון במסיבת עיתונאים שקיים. גם הפעם המשטרה לא התנצלה על האשמותיה.

באירוע נוסף שהתקיים באוניברסיטת ביר זית אמר ח"כ ברכה "עלינו כאזרחים ערבים לא רק להביע הזדהות עם העם הפלסטיני אלא עלינו ליטול חלק במאבק בני עמנו בתוקף מעמדו המיוחד למען חירותו ועצמאותו". הדברים נאמרו ביום שבת והיועץ המשפטי לממשלה הורה כבר במוצאי שבת על פתיחת חקירה. לאחר החקירה התיק נסגר ולא הוגש כתב אישום.

ב 18.12.2001 בעת שניסה ח"כ ברכה לעבור דרך מחסום קלנדיה, חסמו חיילים את דרכו ואחד מהם קרא לו "ח"כ ברכה תן לי תעודת זהות". כשסירב ענה לו החייל "חוצפן ואפס". כשהתלהט הויכוח ירה החייל באוויר. ח"כ ברכה הגיש תלונה נגד החייל אך במקום זאת הודיעה לו המשטרה כי נפתחה נגדו חקירה.

ב- 21.5.02 הגיעו ח"כ ברכה יחד עם ח"כ עיסאם מח'ול למחסום בית-לחם בדרכם לביקור בעיר. בהגיעם למחסום עצר שוטר מג"ב את ח"כ ברכה וביקש ממנו תעודה מזהה. לאחר שהציג בפניו תעודת ח"כ החליט אותו שוטר שלא לאפשר לו לעבור את המחסום, בטענת השמירה על בטחונו. ח"כ ברכה התניע את רכבו על-מנת לחזור לכיוון ירושלים, אולם אז כיוון השוטר את נשקו לעבר פניו. ח"כ ברכה פנה למפקד המחסום על-מנת שזה יתערב, אך זה ענה לו: "טוב שהוא לא ירה עליך".

השוטר הגיש תלונה נגד ברכה בגין על תקיפה והעלבה והוא אכן נחקר במשטרת מוריה. לדבריו, "לא ייתכן שבגלל שכל חייל שמספר סיפורים ומגיש אח"כ תלונה במשטרה, יזמנו מיד את ח"כ לחקירה". לדבריו השוטר הודה בתצהיר שהגיש שלאחר שזיהה את ח"כ ברכה כיוון נשק לעברו.

ועדת אור לחקירת הריגתם של 13 אזרחים ערבים במהלך אוקטובר 2000 חקרה את ח"כ ברכה על תפקידו באירועים. חברי כנסת ואנשי ציבור יהודים שלחלקם היה תפקיד בהסתת אזרחים יהודים לתקיפת אזרחים ערבים בנצרת עלית, טבריה, חדרה ויפו לא הוזהרו ולא נחקרו על ידי הוועדה.

בעת הפגנה של אזרחים ערבים במחסום א-ראם בירושלים שהתקיימה באפריל 2002, הותקף ח"כ מוחמד ברכה והוכה על-ידי חייל. הוא נפצע בעינו ונזקק לטיפול רפואי.

ח"כ טאלב אלסאנע (מד"ע):

ח"כ טאלב אלסאנע הואשם כי בתגובה שמסר לתקשורת על פיגוע בקריה בתל אביב (נובמבר 2001) הוא הצדיק את הפעולה כפעולת התנגדות לגיטימית לכיבוש (ראיון שהתקיים בטלוויזיה של אבו דבי). הוא נחקר וטרם הוגש נגדו כתב אישום.

ח"כ אל-סאנע נחקר גם בועדת אור לחקירת מותם של 13 אזרחים ערבים, למרות שבנגב אזור מגוריו לא היו אירועים חריגים.

ח"כ עזמי בשארה -בל"ד:

נגד ח"כ עזמי בשארה הוגשו שני כתבי אישום. הכנסת גם אישרה את הסרת חסינותו והחל מה- 10.12.2001 החל משפטו. בכתב אישום אחד הוא מואשם בארגון ביקורי משפחות של אזרחים ערבים אצל קרוביהם בסוריה. איתו מואשמים שני עוזריו מוסא דיאב ואשרף קורטאם.

בכתב האישום השני מואשם ח"כ בשארה כי באירועים שונים שאחד מהם התקיים בעיר אום אל-פחם והשני בעיר קרדאחה שבסוריה כינה את לוחמי חיזבאללה "לוחמי ההתנגדות בדרום לבנון". הוא ביטא הערכה על גילויי ההתמדה והגבורה, שהביאו לתבוסת ישראל ולהפסקת שליטתה בדרום לבנון". בשארה שיבח את ארגון חיזבאללה על כך שקלט וניצל עד תום את הלך הרוח הישראלי, שסבלנותו מהאבידות אשר ספג מארגון החיזבאללה פקעה. ועל כך שדאג שמלחמת הגרילה שלו נגד ישראל תהיה מתוקשרת היטב.

ב- 21.6.1999, בעת הפגנה של תושבי לוד נגד הריסת בית של משפחה ערבית בעיר, השתמשה המשטרה בירי כדורי גומי לעבר מפגינים. במהלך ההפגנה נפצעו 16 אזרחים ערבים ביניהם ח"כ בשארה שנורה בכתפו. לטענת בשארה השוטרים פתחו באש על דעת עצמם מבלי שיקבלו על כך הוראה ממפקד הכוח המשטרתי שפעל במקום. בשארה הגיש תלונה במח"ש ב- 23.6.1999. בתשובה שקיבל ב- 14.2.2000 מאת שר המשפטים נאמר "חקירת המחלקה לא העלתה ראיות שיש בהן כדי להצדיק העמדת השוטרים הירורים לדין, מתוך העדויות עלה כי לכאורה נפגע ילד מירי פזיז. חוקרי מח"ש לא הצליחו לאתר את הילד או תיעוד רפואי בעניינו".

ביום 11.4.2000 התקיימה באוניברסיטה העברית הפגנה של סטודנטים ערבים בהשתתפות ח"כ בשארה והתפתח עימות בין הסטודנטים לשוטרים. בכלי התקשורת ניתן היה לראות בבירור את התנפלות המשטרה על הסטודנטים הערבים. הסטודנטים הגישו, תלונה למח"ש נגד השוטרים שהשתתפו בהפגנה, החקירה במח"ש לא הביאה להגשת כתב אישום נגד השוטרים. באמצע אוקטובר 2000 זומן בשארה להתייצב לחקירה במחלקת חקירות רכוש בטענה כי הפריע לשוטרים במילוי תפקידם וכי חיבל במזיד ברכוש משטרתי. בשארה סירב להגיע לחקירה, ותבע לקבל את אישור היועץ המשפטי לממשלה שתפקידו, לאשר פתיחת חקירה נגד חברי כנסת.

נגד ח"כ בשארה הוצא מכתב אזהרה מטעם ועדת אור, החוקרת את נסיבות הריגתם של 13 אזרחים ערבים במהלך אירועי אוקטובר 2000. יש לציין שביתו הנמצא בנצרת עלית הותקף בידי המון מוסת, בתקיפה לקח חלק שוטר משמר גבול שהיה בחופשה. הוא העיד על כך בוועדת אור אך לא ננקטו צעדים נגדו.

ח"כ עבדל אל-מאלק דהאמשה (רע"מ)

ב- **13.9.2000**, בעקבות הריסת בתים ליד הכפר נחף, השתמשו השוטרים בכוח נגד דיירי הבתים שניסו למנוע את ההריסה. בסיום ישיבת חירום של ועדת המעקב העליונה לענייני האזרחים הערבים בישראל אמר דהאמשה כי "זכותו של כל אדם להגן על עצמו ועל זכותו לקורת גג, וכי זכות זו כוללת גם שבירת רגליים וידיים של שוטרים המנסים לשלול מאדם את אדמתו ואת ביתו".

דהאמשה הוכה על-ידי שוטרים בעת שהשתתף בהפגנה, שהתקיימה בירושלים (ספטמבר 2000) נגד הפקעת קרקעות של תושבי הכפר עין-מאהל. קבוצה של שוטרים התנפלו עליו ושברו את רגלו.

עקב כך החליטו באגף החקירות של משטרת ישראל לפתוח בחקירה נגדו וב- 5.11.2000 הוא נחקר תחת אזהרה ביחידה הארצית לחקירות הונאה במשך יותר מחמש שעות בחשד לעבירות של התבטאות באופן שמעודד מעשי אלימות, העלבת עובד ציבור והפרעה לשוטרים בעת מילוי תפקידם. דהאמשה אמר בתגובה כי אין הוא חוזר בו מהתבטאויותיו וכי הוא סבור שהמשטרה היא כלי של מדיניות פשיסטית, מדיניות של דיכוי נגד האזרחים הערבים בישראל. לדבריו: **"המדינה היא חוד החנית, היא ששוברת ידיים ורגליים, היא שהורסת בתים, יורה כדורים חיים והיא אשר הפילה בשורותינו חללים ופצועים."**

במהלך טקס הנחת אבן פינה של נאמני הר-הבית ברחבת הר-הבית (מקום קדוש למוסלמים) בתשעה באב 30.7.2001, התפתח עימות בין כוחות המשטרה למפגינים פלסטינים. כבר באותו בוקר הגיעו למקום חברי הכנסת עבד אל מאלכ דהאמשה ואחמד טיבי, שידעו על תכנית הנחת אבן הפינה. דהאמשה פירסם אזהרה בה אמר כי הוא רואה בטקס הנחת אבן-הפינה פרובוקציה וקרא למוסלמים לבוא להר הבית כדי להגן עליו.

במקביל פרסמה המשטרה הודעה בה היא מאשימה את הח"כים הערביים בהסתה על שום דברים אלה. למרות שבמקום נכחו רק שני ח"כים ערבים המשטרה מסרה לעיתונות הודעה בנוסח "הח"כים הערבים הסיתו" (ראה נספח). השר לביטחון פנים, עוזי לנדאו (ליכוד) אף הגדיל לעשות כשדרש מהיועץ המשפטי לממשלה להורות על פתיחה בחקירה נגד השניים. בתגובה אמר דהאמשה כי המשטרה שיתפה למעשה פעולה עם הפרובוקציה של הימין והיא לא היתה צריכה לאפשר את הנחת אבן-הפינה. הוא עוד סיפר כי כשיצא מרחבת מסגד אל-אקצא התנפלו עליו שוטרים, הכו את מלוויו ועצרו את בנו הקטין.

ח"כ דהאמשה נחקר בועדת אור לחקירת הריגתם של 13 אזרחים ערבים במהלך אירועי אוקטובר 2000.

ח"כ אחמד טיבי (תע"ל)

בתאריך 10.6.02 הוגבלה חסינותו של ח"כ אחמד טיבי. הגבלת החסינות נעשתה עקב בקשתו של ח"כ מיכאל איתן (אפריל 2002) לפיה, העובדה שח"כ טיבי נפגש עם יו"ר הרשות הפלשתינית בניגוד להוראות צה"ל, מעידה כי הוא מנצל את חופש התנועה, המוקנה לח"כים בתוקף חוק חסינות חברי-הכנסת. עוד טען איתן, כי השימוש שעשה טיבי בזכות זו נועדה "לסייע לארגוני הטרור בדרכים שונות, ולאור החשש כי יקבעו תקדימים שעל פיהם יוגבל חופש התנועה של חברי הכנסת – תוך פרשנות רחבה מדי לימים שבשגרה, אך מוצדקת בימים אלה – של הביטוי 'בטחון המדינה'", ומן הראוי לשלול ממנו זכות זו.

ח"כ טיבי ערער על בקשה זו, ובכתב הסיכומים שהגיש הציג את הטענות הבאים:

1. טיבי הכחיש כי דחף את החיילים מה עוד שכשהוצג לו צו בדבר שטח צבאי סגור הוא לא פרץ את המחסום ולא הפר את הצו.

2. הגעתו למחסום הייתה פעולת מחאה פוליטית מובהקת, שקשורה בטבורה לחובתו במילוי תפקידו כחבר כנסת.
 3. ח"כ איתן לא הציג תשתית עובדתית מספקת שתוכיח כי קיים סיכוי מוחשי כי טיבי יסייע לארגוני טרור. בנקודה זו ציין טיבי כי האשמה זו כשלעצמה חמורה וריח רע של הסתה נודף ממנה ונראה כי כל הבעת דעה פוליטית שחולקת על דעתו של ח"כ איתן תחשב מיד כבגידה וסיוע לארגוני טרור.
 4. שלילת הזכות באה כדי למנוע סיכון מוחשי וממשי לביצוע דבר עבירה, אשר אינו נופל במסגרת חסינותו המהותית בעת מילוי תפקידו. בהעדר עובדה זו, יוצא כי שלילת הזכות היא פעולה עונשית מובהקת, שבאה להענישו על מעשה שבוצע בעבר, והרי זו אסורה, כדברי השופט ברק: "החסינות לא הוענקה לח"כ כפרס ואין ליטול אותה ממנו כעונש" (בג"צ 620/85, מיעארי נ' יו"ר הכנסת, פ"ד מא (4), 170).
 5. טיבי אכן הודה כי נכנס פעם אחת למחנה פליטים ג'נין בניגוד לצו בדבר שטח צבאי סגור. אולם, מעשהו זה היה חלק אינטגרלי ממילוי תפקידו כנבחר ציבור וחובתו הציבורית והמוסרית לעמוד על חקר האמת וגילוייה בפני כל – זכות אשר שמורה לו בתוקף חסינותו המהותית.
 6. שלילת זכותו של ח"כ לחופש תנועה לא תביא רק להערמת מכשולים בעת כניסתו למשכן הכנסת, ביקור עצורים בבית כלא, יציאה לחו"ל ואף היכולת להשתתף בהפגנה במקרים רבים, אלא היא עלולה, בסופו של יום, לשתק את פעילותו כשליח ציבור.
- הכנסת החליטה להסיר את חסינות חופש התנועה של ח"כ טיבי, והוא במקביל מכין עתירה לבג"צ נגד ההחלטה.
- אין זו הפעם הראשונה שח"כ טיבי מגיע לכדי עימות עם מערכת הביטחון וחבריו לכנסת. עוזרו של ח"כ אחמד טיבי נעצר באוגוסט 2001 על-ידי שוטר מג"ב במחסום א-רם שביקש ממנו תעודת זהויה, וכשזה הזדהה כעוזרו של ח"כ טיבי, אמר לו השוטר: "מי? החרא הזה?", כשהעוזר ניסה להבין מהשוטר מה בדיוק אמר על טיבי, ענה לו השוטר: "חרא, חרא, חרא". לאחר מכן הגיע טיבי למחסום ופנה למפקדו של אותו שוטר, שענה לו בתשובה: "במדינה דמוקרטית מותר להגיד מה שרוצים". הקצין האחראי במקום שבדק את הדברים אמר לטיבי כי הדברים חמורים והשוטר יובא לדין משמעתי.
- באוקטובר 2001, בעת שליווה את בתו לביה"ס, התאספו מספר שוטרי מג"ב סביב רכבו ואף ניסו לפרוץ אותו. לדברי טיבי, השוטרים ראו כי הוא יוצא מהרכב וידעו שמדובר ברכב שלו. כשניסה לברר פשר התנהגותם ענו לו כי אין זה מעניינו וגם לאחר שהציג בפניהם תעודת ח"כ ענו לו כי היא לא מעניינת אותם. לטענת השוטרים, הם חשדו כי מדובר ברכב גנוב או ממולכד, וכי ח"כ טיבי דחף אחד מהם, נכנס לרכב ונסע. טיבי מכחיש וטוען כי השוטר נצמד אליו כשנשקו נוגע בגופו. תלונתו של טיבי הועברה למח"ש.

במקרה אחר שוב היה מעורב ח"כ טיבי בעימות עם שוטרי מג"ב. למעשה עוד לפני שהפך לח"כ היה מעורב בפרשיה שתפסה הדים, בעת שנטען נגדו כי העליב ותקף קצין מג"ב בן העדה הדרוזית ביום 3.1.98, כאשר ביקש האחרון לערוך חיפוש ברכבו. בכתב אישום נגדו נטען כי טיבי אמר לקצין: "תתבייש לך. אתה מבייש את המדים שאתה לובש, והנעל שלי, כמה שהיא נקיה, היא יותר נקיה מאבא ואמא שלך ומהעדה שלך". לאחר מכן נטען כי היכה את הקצין וירק בפניו. כתב האישום נגדו הוגש ב- 10.12.98 בתקופה בה כבר הפך טיבי לחבר כנסת. בעקבות הגשת כתב האישום, ביקש היועץ המשפטי לממשלה, להסיר את חסינותו לצורך העמדתו לדין. בעת הדיון בוועדת הכנסת בבקשת היועץ המשפטי להסרת חסינותו הציג ח"כ טיבי **קלטת שתיעדה את חילופי הדברים עם קצין מג"ב, הקלטת הוכיחה כי הקצין שיקר, והכנסת דחתה את בקשת הסרת החסינות**. לא ננקטו צעדים משמעותיים או משפטיים נגד הקצין ששיקר. צה"ל לא התנצל על האשמות השווא נגד טיבי.

ב- 15.5.01, במהלך הפגנה במחסום א-ראם, נפצע ח"כ טיבי כתוצאה מפגיעת גז מדמיע והוא נזקק לטיפול רפואי.

ב- 30.10.01 השתתף ח"כ טיבי בהפגנה נגד הפקעת קרקעות באזור טירה לסלילת כביש חוצה ישראל (יחד עימו השתתף גם ח"כ עיסאם מחיול – חד"ש). השניים הותקפו על-ידי השוטרים ואף נזקקו לטיפול רפואי.

ב- 3.4.02 במהלך הפגנה במחסום א-ראם, התנפלו שוטרי מג"ב על ח"כ טיבי (כמו גם על שאר חברי-הכנסת הערבים שנכחו בהפגנה). ח"כ טיבי נפצע בראשו והוא אושפז בב"ח "אוגוסטה ויקטוריה" בירושלים.

במהלך מבצע "חומת מגן", נכנס ח"כ אחמד טיבי למחנה הפליטים ג'נין. במקביל פרסם ח"כ צבי הנדל מהאיחוד הלאומי הודעה לעיתונות, בה נאמר: "קורא לחיילים במחנה ג'נין ובעיר ג'נין אם הם נתקלים בח"כ אחמד טיבי להתייחס אליו בדיוק כפי שהם מתייחסים לכל מבוקש על-ידי כוחות הבטחון".

ב- 31.3.02 הגיעו ח"כ טיבי וח"כ ברכה ומשלחת מטעם ועדת המעקב העליונה לענייני האוכלוסיה הערבית למחסום קלנדיה. התפתח עימות מילולי בין החיילים לאזרחים פלסטינים במקום. לפתע החל אחד החיילים לירות אש חיה מנשקו מעל ראשיהם של חברי-הכנסת הערבים, למרות שאלה הזדהו. ח"כ טיבי וברכה זומנו לחקירה משטרתית בטענה כי "הפריעו לחייל במילוי תפקידו". שניהם סירבו להופיע לחקירה.

לאחרונה ביקשה משטרת ישראל לחקור את ח"כ טיבי על רקע כניסתו בחודש ינואר 2002 לשטחי A ופגישה עם יו"ר הרשות הפלסטינית, יאסר ערפאת. טיבי מסרב עד היום להיחקר בטענה שכלי החקירה והזימון למשטרה נהפך לכלי ענישה כנגדו וכנגד ח"כים ערביים אחרים.

לאחר הצהרתו מעל דוכן הכנסת נגד הרמטכ"ל דאז, שאול מופז, בה האשים ח"כ טיבי את מופז באחריותו לרצחו ילדים פלסטינים, נפתחה מתקפה תקשורתית אדירה נגדו מכל עבר, החל מנשיא המדינה, ראש הממשלה, שרים, ח"כים ובעלי טורים בעיתונות. ח"כ זאב בויס מהליכוד אף תבע לפתוח בחקירה משטרתית בשל דבריו. מיד לאחר מכן הוצף משרדו של ח"כ טיבי באיומים על חייו. ומשמר הכנסת הנחה אותו כיצד לשמור על בטחונו.

חה"כ האשם מחאמיד (מד"ע)

ביום 28.7.2000, בדרכו חזרה לישראל מביקור ברצועת עזה, נעצר על-ידי שוטרי מג"ב במחסום ארז והוא נדרש על-ידם להציג אישורי כניסה למיניהם, שלא צויד בהם על ידי אנשי צה"ל בעת שנכנס. למרות שהציג בפניהם תעודת ח"כ סרבו לקבלה ולטענתו אחד החיילים אף זרק אותה לעברו בזלזול. לדבריו: **"...כאשר התקרבותי לאותו חייל ובקשתי לקבל הסבר לפשר התנהגותו - דחף אותי, תוך כדי צעקות ממנו ומחברו בנקודה, ואף שאל אותי אם אני ערבי מעזה והוסיף, ומה אם אתה ח"כ."**

בתשובה לתלונה שהגיש מחאמיד, מסר רה"מ ושר הביטחון דאז, אהוד ברק **"החייל במקרה הזה "חטא", בהצמדות לפקודות ונהלים המחייבים מתן כניסה לרצועה רק על-ידי הצגת תעודת זהות..."**.

ח"כ האשם מחאמיד היה קורבן לתוקפנותם של חיילים בעת שהשתתף בהפגנת מחאה שהתקיימה במחסום א-ראם בירושלים (אפריל 2002) והוא נפצע בפניו לאחר שחייל זרק לעברו פצצת הלם.

ח"כ מחאמיד נחקר בועדת אור לחקירת הריגתם של 13 אזרחים ערבים במהלך אירועי אוקטובר 2000.

חה"כ עסאם מח'ול - (חד"ש)

במהלך הפגנה נגד הפקעת קרקעות בעיר טירה (אוקטובר 2001), בה השתתף גם ח"כ אחמד טיבי, הוא הופל ארצה על-ידי שוטר ובהמשך אף הותקף על-ידי אנשי בטחון.

המשטרה חקרה תלונה שהוגשה נגדו על ידי אזרח שקרא דברים שנאמרו על-ידו בכנסת. החקירה התייחסה לכך שב- 3.8.1999 קרא לעבר קציני צד"ל שביקרו בכנסת "אתם משרתים שלטון כיבוש תמורת בצע כסף, אתם פוגעים באינטרסים של בני האזור". התלונה התבססה על פרסום ידיעה בעיתון ידיעות אחרונות.

ח"כ עסאם מחיול היה אף הוא מבין המשתתפים בהפגנת המחאה במחסום א-ראם בירושלים (אפריל 2002). חייל זרק לעברו פצצת הלם ממרחק של 2 מטר והוא נזקק לטיפול נגד כוויות ברגלו.

ב- 30.4.02 החליטה ועדת האתיקה של הכנסת על הרחקתו של ח"כ מחיול מדיוני הכנסת למשך שבוע. ההחלטה באה בעקבות ההשוואה שעשה מחיול בין ראש הממשלה אריאל שרון לנאצים ותיאור הפלישה לג'נין כפשע מלחמה. מחיול אמר בתגובה כי ועדת האתיקה מנצלת את אוירת ההסתה נגד חברי-הכנסת הערבים לצורך העברת החלטה מסוג זה.

ב- 15.5.02 נחקר ח"כ עיסאם מחיול תחת אזהרה, במשטרת מוריה, על הפרת הוראות הצבא וכניסתו לשטח A, לאחר שביקר בג'נין ורמאללה יחד עם ח"כ תמר גוז'נסקי מיד אחרי הפלישה.

חה"כ מוחמד כנעאן - מד"ע :

נחקר במשטרת מרחב הירקון בחשד שתקף מילולית את שומרי בית משפט השלום בתל אביב. לא הוגש נגדו כתב אישום.

באירוע נוסף ח"כ כנעאן נחקר בחשד של תקיפה מילולית של שוטר במשרד הפנים השוטר טען כי כנעאן ניסה לתקוף אותו.

ח"כ תאופיק ח'טיב (תנועה איסלאמית):

נחקר ביולי 2002 על שום שהביע תמיכה במאבק הפלסטיני, אשר הוגדרה כתמיכה בפעילות אלימה נגד המדינה.

פרק ב: חופש הביטוי על פי המודל הישראלי:

בחסות "דמוקרטיה המתגוננת" הפעילות הציבורית של האזרחים הערבים ומנהיגיהם מוגבלת" קביעה זו מסתמכת על העובדה כי מרחב הפעילות וההתבטאות של חברי כנסת ופעילי ציבור ערבים. נושא גבולות חופש הביטוי של חברי הכנסת הערבים קיבל ביטוי בפסיקת בג"צ ארליך¹, אשר דנה בשאלת התבטאויותיו של ח"כ בשארה, שטען כנגד לגיטימיות ההגדרה העצמית של הציבור היהודי, בעתירה שביקשה לפסול את רשימתו לכנסת. הדיון נעשה אגב ללא זימונו של בשארה או יידועו על קיום הדיון.

בפסיקה זו, מצא השופט טירקל לנכון לחזור ולהדגיש את העיקרון שנקבע זה מכבר בפסק הדין המנחה בעניין ירדור² - עקרון 'הדמוקרטיה המתגוננת' - המביא את דבריו של השופט ויתקון בעניין ג'ריס:

"שום משטר חופשי לא ייתן ידו והכרתו לתנועה החותרת תחת אותו משטר עצמו".

השופט טירקל ציין כי חה"כ בשארה התקרב בדבריו:

"קירבה מסוכנת לגבול שאין לחצות אותו, הוא הגבול החוצה בין ההגנה על זכותה של רשימה להשתתף בבחירות וזכותו של אדם להיבחר, לבין ההגנה על ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית".

סופו של דבר שרשימתו של ח"כ בשארה, בל"ד, לא נפסלה. אלא שנכון להיום, כאמור, חסינותו של בשארה הוסרה, כנראה מהטעם של הגנה על הדמוקרטיה. בעקבות תיקונים שנעשו במהלך הקדנציה הנוכחית של הכנסת לחוק המפלגות ניתן לצפות כי רשימת בל"ד, ורשימות ערביות דומות, ימצאו את עצמן מחוץ לחוק הישראלי.

דבריו של השופט טירקל קובעים כי אין סתירה בין ערך היהדות לעקרון הפוליטי של "מדינת כל אזרחיה". ואולם, עיקר הפולמוס הינו עם התפיסה הפוליטית של הביטוי "ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית" (כפי שמתנסח בו טירקל), שהרי לצירוף דברים זה קיימת פרשנות אחרת בתפיסה הפוליטית ציונית. מכאן, וכוונתנו לניתוח הביטוי כפי שהוא קיים בהווה הישראלית, יוצא שיש בביטוי זה משום פגיעה ברורה בעקרון חופש הביטוי וחופש הפעולה - שני עקרונות חשובים במשטר דמוקרטי תקין.

בהסתמך על ביטוי מעין זה, יוצא כי כל אזרח ערבי במדינה הופך בעל כורחו למפר חוק. הביטוי מעיד כי קיימת התעלמות מהעובדה כי האזרחים הערבים במדינת ישראל רואים עצמם כמיעוט לאומי פלסטיני בעל אחריות כפולה, הן כלפי אזרחותו הישראלית והן כלפי השתייכותו הלאומית הפלסטינית. לא ניתן לדרוש ממיעוט לאומי, מתוקף קביעת צביון המדינה על-ידי הרוב הלאומי

¹ ע"ב 2600/99 אבנר ארליך נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית. פ"ד נג(3), 38.

² ע"ב 1/65 ירדור נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת הששית, פ"ד יט(3), 365.

בה, כי יביע נאמנות כלפי רעיון ציוני, אשר משמיט בידעין את שייכותו למדינה ושייכות המדינה לו.

הביטוי "מדינת כל אזרחיה" השגור בפי הזרם הלאומי בקרב הערבים-פלסטינים בישראל, מערער על הצביון היהודי של המדינה. במשטרים דמוקרטיים לגיטימי לשמוע דרישה של מיעוטים להיות חלק מהמערכת השלטונית-פוליטית במדינתם. בדבריו של טירקל קיימת אטימות למאויי אוכלוסייה אזרחית שלמה. דמוקרטיה שמונעת על פי חוק ממיעוט להשמיע את ביקורתו כלפי השלטון או מונעת ממנו לנסות לכלול את דרישותיו בסדר היום הציבורי, אינה "דמוקרטיה מתגוננת" אלא ראוי לה שתקרא "דמוקרטיה ליהודים".

פרק ג: היועץ המשפטי לממשלה בשירות ה"דמוקרטיה ליהודים"

היועץ-המשפטי לממשלה הינו הסמכות המשפטית העליונה הפועלת ליד הממשלה, ומכאן שפרשנותו לפסקי דין הינה בבחינת סמכות משפטית-ביצועית עליונה. כך למשל, בידיו הסמכות לבקש להסיר חסינותם של חברי-כנסת ובה במידה להורות לחקור בחקירה משטרתית.

להלן ננסה לבחון את פרשנותו של היועץ-המשפטי לעקרון חופש הביטוי:

ב- 2.7.2001 אישרה ועדת השרים לענייני חקיקה את הצעת "חוק ההסתה" (תיקון מס' 63 לחוק העונשין), שנועדה להחמיר את הענישה בתחום חופש הביטוי. החוק יאפשר לבתי המשפט לגזור עונשים כבדים של עד חמש שנות מאסר על מי שיורשע בעבירה של הסתה לאלימות והוא מהווה למעשה הרחבה של הפקודה למניעת טרור. היועץ המשפטי לממשלה אישר את היוזמה והצעת החוק אושרה בכנסת.

בפסיקה של השופט תיאודור אור בעניין ג'בארין³ נאמר על סעיף 4(א) לפקודה למניעת טרור, כי **זהו סעיף דרקוני שקשה לקבלו בחברה דמוקרטית מתוקנת שחופש הביטוי יקר לה. שכן, כל פרסום שסעיף זה חל עליו הופך באופן אוטומטי את המפרסם למסוכן. לדוגמא, הסעיף חל על מי שמפרסם דברי שבח על מרד בר-כוכבא, משום שפרסום כזה מכיל דברי שבח למעשי אלימות חמורים.**

השופט אור מוסיף כי עם סעיף הפוגע כה קשות בחופש הביטוי ניתן להשלים רק כדי להיאבק בארגוני טרור.

דברים אלה לא השאירו כנראה את רשמם על היועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין. בועדת החוקה שדנה בהצעת חוק ההסתה, הוא הכריז כי עד כה נאלץ לסגור 14 תיקים של נאשמים בעבירות הסתה לאלימות, ביניהם גם תיקים של ח"כים ערביים שהשמיעו כביכול דברי הסתה בהפגנות. חוק ההסתה, תסייע בידו לפתוח מחדש תיקים אלה.

עמדת היועץ המשפטי לממשלה ושר המשפטים מדאיגה מאחר ומטרת הצעת החוק אינה הרצון לשמור על הסדר החברתי, אלא לעצור נציגי מיעוטים, במיוחד נציגי האוכלוסייה הערבית, שמעיצים להציג עמדות שאינן מקובלות על הזרם המרכזי במדינת ישראל.

את רובינשטיין כנראה לא מדאיגה גם הפגיעה החמורה בחופש הביטוי, שהינו אמצעי חשוב לקיומו של הסדר חברתי להבטחת מימושן של זכויות היסוד של כל הפרטים, ובמיוחד של האופוזיציה הפרלמנטרית, של הציבור המיוצג על ידי האופוזיציה או המתנגד לדרכה של הממשלה, ושל הציבור שאינו מיוצג במערכת השלטונית. במשטר דמוקרטי אין זה בחזקת ערך שהציבור יחוש

³ דנ"פ 8613/96 ג'בארין נ' מדינת ישראל, פד"י נד (5), 193.

נאמנות לרשויות השלטון ולא יבז להן. הוא נדרש לפעמים לציית להן, אך אין הוא חב להן נאמנות.

הצעת החוק, שאושרה בינתיים, מונעת למעשה הבעת רגשות ועמדות, בעוד שעבירה פלילית אמורה למנוע התנהגות המסכנת את החיים בצוותא לאנשים חופשיים ולא במניעת רגשות או הבעתן. הקריאה ליישם חוק מסוג זה הנה אמירה בוטה לתחילתו של 'ציד מכשפות', שממתין בעיקר לאזרחי המדינה הערביים, שלא אחת מביעים את מורת רוחם מהמדיניות המונהגת כלפיהם במכלול התחומים כשבמקביל הממסד רואה בכך הסתה בוטה לאלימות.

למעשה, בעמדתו זו של היועץ המשפטי לממשלה בכל הנוגע לחוק ההסתה, ניתן לומר כי הקונצנזוס הציוני-יהודי הוא העיקרון עליו מושתתים אושיות החברה וערכי היסוד של החברה ומכאן כל פעילות שאינה מתיישבת עם הקונצנזוס הציוני-יהודי הנה בבחינת קריאת תגר על ערכים אלו ופגיעה בסדר חברתי-משפטי.

מסקנה זו מקבלת משנה תוקף כאשר נסקור בהמשך את התייחסותו של היועץ המשפטי להתבטאויות, אשר פוגעות בערכי הדמוקרטיה, אך לתפיסתו של היועץ המשפטי אינן פוגעות כנראה בקונצנזוס הציוני-יהודי.

במקרה של ח"כ בשארה למשל, היועץ המשפטי אכן ביקש בסופו של דבר מהכנסת להסיר את חסינותו של ח"כ בשארה, אך מטעמים שיש לסווגם כהבעת דעה אשר נוגדת את הקונצנזוס הלאומי-ציוני ולא מטעמי פגיעה בערכי דמוקרטיה עליונים.

להלן ננסה לבדוק מדוע לא מצא היועץ המשפטי לממשלה מקום להחיל את שיקול דעתו זה כאשר היה מדובר במקרים בהם מעורבים אזרחים או חברי כנסת יהודים שקראו לפגוע באזרחים ערבים ובזכויותיהם ו/או אף קראו לאלימות נגד מנהיגי שמאל:

השר אפי איתם (מפד"ל):

תאר את האזרחים הערבים כסרטן (עיתון הארץ, מרץ 2002). מרכז "מוסאוא" פנה בנדון ליועץ המשפטי בדרישה לפתוח בחקירה נגד איתם. אולם בתשובה, ולאחר פניות רבות מצד "מוסאוא", טען היועץ המשפטי כי אין מקום לפתוח בחקירה כיוון שאיתם התנצל על דבריו. מרכז "מוסאוא" פנה שוב ליועץ המשפטי במחאה על החלטה זו כיוון שהיועץ המשפטי אינו הסמכות לקבל את התנצלותו של איתם, הגם שעד כה לא ידוע היכן פורסמה התנצלות זו, כך שלא ניתן לתת עליה את הדעת. כמו כן, אין בהתנצלות כדי לפטור את איתם מאחריותו להתבטאויותיו ואין בה כדי למנוע פתיחה בחקירה נגדו.

ח"כ אביגדור ליברמן:

במספר אירועים הסית ח"כ ליברמן, אך לא ננקטו נגדו צעדים. להלן מספר דוגמאות:

א. נובמבר 2000 : השווה את ברק ואת פרס לאנשי משטר וישי.

ב. אפריל 1999 : נפתח נגדו תיק בגין העלבת עובד ציבור ואיומים, הנוגעים לאיומים והעלבת ניצב משה מזרחי. ליברמן התנצל וב- 27.2.01 החליט היוע"מ לסגור את התיק נגדו. חודש אחר-כך, שב והשמיע ליברמן התבטאויות נגד ראש מח"ש. היוע"מ הסתפק בפניה לרה"מ לקרוא אותו לסדר.

ג. באפריל 2001 ובאתר האינטרנט YNET התבטא ליברמן באומרו : "הח"כים הערבים משמשים כלי פיתוי לאויבנו שמבחוץ". גם כאן הדברים נחשבו חופש ביטוי ולא נחקרו.

ד. ב- 20.5.01 נתן ליברמן, בתוקף תפקידו כשר התשתיות, הוראה לאנשי משרדו שלא להיפגש עם ראשי ערים ערבים, סגניהם, ראשי חמולות וכל אישיות פוליטית ערבית שנטלו חלק ביום הנכבה, עד להודעה חדשה. את החלטתו זו נימק ליברמן בכך שיש "להעניש" ערבים ישראלים שאינם משרתים נאמנה את מדינת ישראל ופועלים נגדה. לדבריו, "לא יתכן שערבים אזרחי ישראל, שאף נושאים במשרות מטעם המדינה, יפעלו כנגדה ויהפכו את יום העצמאות ליום של שואה. מבחינת ליברמן, השתתפות ביום הנכבה כוללת פעולות החל מתליית דגל שחור בישוב, דרך הצהרות תמיכה בקיום יום הנכבה וכלה בהשתתפות פעילה בהפגנות או מתן היתר לעריכת הפגנות בישוב.

22.11.01 : ליברמן טוען נגד ח"כ טיבי וברכה כי הם חלק מהרשות הפלסטינית ובמעשיהם מעודדים את הטרור. זאת, בתגובה לפגישה של השניים עם סגן מזכ"ל החזית העממית לשחרור פלסטין שנטען כי היא האחראית לרצח השר וח"כ רחבעם זאבי.

הרב הראשי לישראל, בקשי דורון:

בינואר 1995 : הרב הראשי, הראשון לציון, אליהו בקשי דורון קיבל את פסק ההלכה של רבה הראשי של צפת, הקובע כי חל איסור על מכירת קרקע או דירה לערבים. לדבריו של הראשון לציון : "יש מצווה גמורה להתיישב בארץ-ישראל ולקנות בה מגרשים וקרקעות ואסור למכור לנוכרי קרקע שבבעלות יהודית". על פסק ההלכה חתמו עוד 100 רבנים. נגד הרבנים לא ננקטו צעדים משפטיים.

הח"כים יובל שטייניץ ועוזי לנדאו (ליכוד):

בנאום של ח"כ עוזי לנדאו בכנסת (אפריל 2001) תקף את חה"כ הערבים על היותם מסייעים לטרור. בנאום נוסף בכנסת מיום 21.11.00 קרא ח"כ עוזי לנדאו לחכ"ים הערביים "גיס חמישי". ח"כ יובל שטייניץ חזר על דבריו בהסכמה.

פניה של ח"כ האשם מחאמיד לח"כ דליה רבין פילוסוף (21.11.00) בתפקידה כיו"ר ועדת האתיקה, לא העלתה דבר. גם היועץ המשפטי לממשלה לא התערב.

חה"כ בני אלון:

בפברואר 2002 הציע לשלול את זכות ההצבעה של המיעוט הערבי ולמעשה למנוע את יכולתו להשפיע.

חה"כ מיכאל קליינר:

הציע להציב את חה"כ עזמי בשארה מול כיתת יורים. הוא גם הגיש הצעת חוק ביצוע טרנספר והעברת אוכלוסין. הצעת החוק אושרה להעברה להצבעה בידי נשיאות הכנסת.

ח"כ צבי הנדל:

בעת מבצע חומת מגן פרסם הודעה לעיתונות, בה נאמר: "... קורא לחיילים במחנה ג'נין ובעיר ג'נין אם הם נתקלים בח"כ אחמד טיבי להתייחס אליו בדיוק כפי שהם מתייחסים לכל מבוקש על-ידי כוחות הבטחון".

חה"כ לשעבר אליקים העצני:

שבועיים לפני רצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל, השווה אותו לפאטן.

הרב יצחק גינזבורג - מחבר קונטרס "ברוך הגבר":

בספרו "ברוך הגבר", נתן צידוק הלכתי לרצח שביצע ברוך גולדשטיין במערת המכפלה. גינזבורג לא הועמד לדין. בעתירה לבג"צ של עוה"ד שונברג ופרנקפורטר מ-1998 להורות לפרקליטות המדינה וליועץ"מש להעמיד לדין את גינזבורג על דברי גזענות קשים שנכתבו בספר "ברוך הגבר", נימקו שופטי בג"צ את סירובם בטיעון שהעתירה "מיצתה את עצמה" והם לא נדרשו לטיפול נרחב בתוכן הקונטרס.

הספר "ברוך הגבר" פורסם בשלוש מהדורות. בכל פעם נפתחה חקירה, אך גינזבורג לא הועמד לדין. עם פרסום המהדורה השנייה ב-1995, נפתח נגדו תיק אך הוא נסגר לפי חוות דעתה של פרקליטת המדינה דאז, דורית בייניש, מכיוון שעבירת ההמרדה הייתה על סף התיישנות ואילו סעיף השבח לדבר טרור לא הופעל מחשש ש"ההליך יהפוך לבמה לדבר הבלע".

אחרי פרסום המהדורה השלישית ב-1996 הגיש ח"כ רן כהן תלונה, אך הפרקליטות סברה שלא ראוי לעשות שימוש בתוכן העדות כדי להוכיח שגינזבורג הסכים להפצה חוזרת של הקונטרס, שכבר נקבע נגדו כי הוא במעמד עבירה פלילית.

בינואר 2001 התפרסם ראיון עמו בעתון מעריב בו אמר, בין השאר: "יש מושג של עולם שלישי, שהוא הכי פרמיטיבי בסולם העמים, והכוונה לעם הערבי שנמצא הכי נמוך בסולם. הרצחנות והאנטישמיות שלו באה לידי ביטוי בפיגועים ובמעשי חבלה, וטבעו החייתי מדרבן אותו להרוג ולאבד בנו. על פי הקבלה העם היהודי הוא היצירה האנושית הכי מתקדמת גם בשכל וגם ברגש, אבל ישמעאל הוא עם של עבדים, ואופי של עבד הוא אופי מופקר ולא מרוסן".

גם הפעם לא נחסר גינזבורג. ואף עמותת "גל-עיני" שמוציאה לאור את כתביו זכתה בתמיכת משרדי הדתות והחינוך עד שנת 2000.

הזמר אריאל זילבר:

בראיון שפורסם ב 11.2.2002 בעיתון "מקור ראשון" קרא הזמר לבצע טרנספר נגד הערבים. והוסיף "אני לא מאמין למוסלמים המטורפים האלה".

יש לציין שהתבטאות נוספות נגד קבוצות באכלוסיה קיבלו הד נרחב ועוררו סלידה ציבורית, אך הדבר לא הביא לנקיטת צעדים משפטיים או מתן הוראה לקיים חקירה משטרתית.

פרק ד: ניתוח משפטי

האם קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית מחייב התייחסות שונה ואף רדיפה של אנשי הציבור הערבי או שמא הדבר הינו תוצאה ישירה של מדיניות אפליה כלפי האוכלוסייה הערבית בכלל?

דיון משפטי הוגן בנושא מחייב אותנו להתייחס לשתי הגדרות עקרוניות של היהדות מחד גיסא והדמוקרטיה מאידך גיסא.

יהדות מהי? והאם עקרונותיה שוללות ומנוגדות לעקרונות הדמוקרטיה הקיימת ברוב מדינות העולם?

סוגיה זו זכתה בעבר ועודנה זוכה עד היום לפרשנויות ואסכולות שונות ורבות, על כן, לא נעסיק את עצמנו בפירוש וניתוח עקרונות היהדות בפורום כזה. חרף האסכולות והפרשנויות הרבות השופט אהרון ברק קבע בפס"ד קעדאן⁴ כי "השוויון הוא מערכי יסוד של מדינת ישראל, כל רשות בישראל - ובראשן מדינת ישראל, רשויותיה ועובדיה-חייבת לנהוג בשוויון בין הפרטים השונים במדינה, כך מתבקש מאופיה היהודי והדמוקרטי של המדינה, כך נגזר מעקרון החוק הנוהג במדינה".

דמוקרטיה מהי?

עמידה מקרוב על משמעות הדמוקרטיה והגדרתה מותנת בהתייחסות מפורשת ומפורטת לעקרון חופש הביטוי אשר אמור לאפיין כל משטר דמוקרטי.

הנסיון להפוך את הדמוקרטיה הישראלית ל"דמוקרטיה מתגוננת" מפני שלילת קיומה של מדינת ישראל בכלל וכמדינה יהודית בפרט. המערכת המשפטית קבעה ביותר מפסק דין אחד את האיזונים בין חופש הדמוקרטיה והדמוקרטיה המתגוננת, השופט זוסמן קבע בפס"ד ירדור, וכן הנשיא א. ברק בפס"ד כהנא⁵ קבעו כי :

"חופש אינו הפקרות, חירות אינה אנרכיה, זכויות אדם אינן מרשם להתאבדות לאומית, חופש הפרט אינו מכשיר להרס התשתית החברתית. בוודאי כך כאשר הביטוי הפוגע מסכן את אושיות החברה, פוגע באמון הציבור בתוקפו של ההסדר החברתי -משפטי, ופוגע בערכי היסוד של החברה".

פרשנות נוספת למהותו של חופש הביטוי בדמוקרטיה הישראלית ניתנה בהלכת ג'בארין ואשר לפיה זוכה ג'בארין בערעור לאחר שהואשם לפי ס' 4(א) לפקודה למניעת טרור. על פיו פרסם ג'בארין דברי שבח למעשי אלימות חמורים.

⁴ בג"צ 6698/95 עאדל קעדאן ואח' נ' מינהל מקרקעי ישראל פ"ד נד(1), 258.

⁵ ע"פ 6696/96 כהנא בנימין נ' מדינת ישראל פד"י נב(1), 535.

השופט טירקל קבע כי :

"במאבק על הזכות לחופש הביטוי אל לנו להשפיל את מבטנו אל הטווח הקרוב של יידי אבן או של השלכת בקבוק התבערה, אלא לשאת את עינינו אל האופק של ישראל היהודית והדמוקרטית, שחופש הביטוי הוא מאבני השתייה שלה."

דברים אלו אשר צוטטו דלעיל מצביעים על האני מאמין של המערכת המשפטית בישראל ושתומכים בקיום ויישום עקרונות הדמוקרטיה בתנאי שלא יובילו לשלילת קיומה של מדינת ישראל והעם היהודי.

והשאלה שמתבקשת :- האם האמירה כי מדינת ישראל היא מדינת כל אזרחיה עשויה לעלות בקנה אחד עם היותה של המדינה מדינה יהודית או שמא יש בה באמירה זו כדי לשלול את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית?

בפס"ד איזקסון⁶ נקבע כי "האמירה מדינת כל אזרחיה אינו בה כדי לשלול את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ועקרון יסוד הוא בדמוקרטיה: שוויון האזרחים בינם לבין עצמם, ומעניין לציין בהקשר זה את המובן מאליו שקבעה גם ההכרזה על הקמת המדינה, היא ההכרזה שקבעה כי מדינת ישראל היא מדינה יהודית: "מדינת ישראל ... תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדלי דת, גזע ומין, תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות, תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות, ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות".

המסקנה שעולה מהאמור לעיל הינה, שהמערכת המשפטית מנסה לאזן בין היהדות וערכי הדמוקרטיה ישראלית ולתמוך בעקרון השוויון המלא ללא הבדל בין האזרחים.

והשאלה שנשאלת כאן, האם תפיסת מוסד היועץ המשפטי לממשלה והמחוקק ביחס לחופש הביטוי של אנשי הציבור הערבי המייצגים את האוכלוסייה הערבית כקולקטיב מתיישבת עם הדמוקרטיה הישראלית כפי שפורשה במערכת המשפטית. או האם יש מדיניות של אפליה שיטתית וגזענית מתמשכת ואף גוברת כלפי האוכלוסייה הערבית?

במענה לשאלה הנ"ל נתמקד ונציג מספר דוגמאות ומקרים המובילים לתוצאה חד משמעית המנחה לאחרונה את מערכת אכיפת החוק בהתנהגותה כלפי האוכלוסייה הערבית.

⁶ רע"א 2316/96 מירון איזקסון נ' רשם המפלגות ואח' פ"ד (2), 537.

אירועי אוקטובר 2000:

חופש ההפגנה הוא אחד מנגזריו של חופש הביטוי ואחד מיסודותיה של הדמוקרטיה.

הפגנותיה של האוכלוסייה הערבית בישראל כתמיכה במאבק העם הפלסטיני נגד הכיבוש אינה שוללת את קיומה של מדינת ישראל בכלל אי לכך אין באקט כזה שום עבירה עפ"י החוק. אך מסקנה זו אינה מקובלת על משטרת ישראל ועל ממשלת ישראל בכלל.

משטרת ישראל התייחסה לאוכלוסייה הערבית בהקשר זה כהתייחסות כל משטר דיקטטורי למיעוט לאומי ודיכאה אותו באמצעות הרג של 13 **אזרחים** ערבים ישראלים החפים מפשע. המשטרה השתמשה באש חיה ובכדורי גומי נגד המפגינים, לעומת זאת באותם אירועים ובהפגנות של היהודים בנצרת עילית, טבריה או חדרה לא השתמשה המשטרה בנשק חי או בכדורי גומי נגדם על אף שתקפו אזרחים ערבים ופגעו בהם קשות, (עמדתנו היא כי אין אמורה להשתמש באש חיה לפיזור הפגנות בכלל כעקרונות המשטר הדמוקרטי).

בנוסף לכך, יש להתייחס להתבטאויותיה של המשטרה (להלן הדוגמא של אליק רון), אשר מעידים על חריגה מסמכותה כרשות מבצעת אשר פועלת מתוך שיקולים עניינים המבוססים על שמירת החוק כלפי כלל אזרחי המדינה באופן שווה ולא מתוך שיקולים פוליטיים אינדיבידואליים.

באם ננתח את חריגתו של רון מסמכותו ניווכח לדעת כי עבר באופן ברור וחמור על החוק, כדלהלן:

- א. איסור פרסום הסתה לגזענות (סימן א' 1 לחוק העונשין, תשל"ז - 1977) סעיף 144ב(א)
- ב. פרסום ידיעות כוזבות הגורמות פחד ובהלה (סימן ג' לחוק העונשין) סעיף 159(א)
- ג. שימוש לרעה בכוח משרה (סימן ד' לחוק העונשין) סעיף 280.
- ד. הפרת אמונים, אי מילוי חובה רשמית והפרת חובה חקוקה (סימן ד' לחוק העונשין סעיפים 284-286).

בפניה של מרכז "עדאלה" מיום 14.9.2000, בה צוינו הטענות הנ"ל, התבקש היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין לפתוח בחקירה נגד ניצב רון, לא נעשה עד כה דבר.

חסינותם של ח"כ הערבים והתייחסות היועמ"ש כלפיהם:

ע"מ לחקור את הסוגיה הזו לעומק יש להתייחס למהותה ומשמעותה של החסינות. ס'1(א) לחוק חסינות חברי כנסת, זכויותיהם וחובותיהם, התשי"א 1951 קובע "חבר כנסת לא ישא באחריות פלילית או אזרחית, יהיה חסין בפני כל פעולה משפטית, בשל הצבעה, או בשל הבעת דעה בעל פה או בכתב, או בשל מעשה שעשה - בכנסת או מחוצה לה - אם היו ההצבעה, הבעת הדעה או המעשה במילוי תפקידו, או למען מילוי תפקידו, כחבר הכנסת".

חסינות זו אינה ניתנת לנטילה עפ"י ס' 13 (א) לחוק החסינות.

לצורך הגדרת היקפה של החסינות קבעה הפסיקה⁷ שלושה מבחנים :- הראשון הוא מבחן "הסיכון הטבעי" של השופט ברק כי לחסינות תזכה כל פעולה בלתי חוקית שניתן לראות בה אופן ביצוע בלתי נאות של פעולה חוקית שהיא בגדר תפקידו של חבר הכנסת ובלבד שהפעולה כרוכה לתפקיד חבר הכנסת המהווה חלק מהסיכון לו הוא נתון".

המבחן השני נקבע ע"י הנשיא שמגר והוא מכונה מבחן "הזיקה המהותית", ח"כ יזכה לחסינות כאשר "אין המדובר בעבירה המבוצעת לשולחה אלא בעבירה המתבצעת כחלק אינטגרלי מן הפעילות הלגיטימית וכעניין נגרר או משנה לה".

המבחן השלישי הוא מבחן "הרלוונטיות" של השופט אליעזר גולדברג אשר קובע כי יש לבדוק את סבירות המעשה, כלומר "האם ח"כ סביר היה מבצע אותה עבירה בנסיבות אותו מקרה לשם מילוי תפקידו", השופט גולדברג אף הוסיף כי "זיקתה של הבעת דעה אסורה לתפקידו של חבר הכנסת הדוקה מזיקתו של מעשה אסור".

בכל אופן, מניתוחה של הסקירה שלעיל ומהתייחסות עמוקה לפסיקה ניתן להסיק כי היקף החסינות תלוי בשאלה האם ח"כ התכוון לבצע עבירה או רק התרשל.

ומן הכלל אל הפרט :-

התבטאויותיהם ומעשיהם של חברי הכנסת הערבים בכלל ואשר נסקרו בחוברת זו אין בהם שום חריגה מתפקידיהם כחברי כנסת גם בהנחה שנחיל עליהם את הפרשנות המצמצמת של החסינות שנקבעה ע"י השופט ברק. אף ניתן להרחיק לכת ולטעון כי מעשיהם והתבטאויותיהם של חברי הכנסת הערבים הנם עיקר תפקידם כחברי כנסת וכשליחי הציבור הערבי, וכבני אדם המייצגים את דעותיו הפוליטיות. עובדה זו באה לידי ביטוי בעיון מעמיק בהתבטאויותיהם, אך הם נחקרים במשטרה וחסינותם מוסרת או מאוימת, עפ"י בקשת היוהמ"ש לממשלה ובגיבוי עמיתיהם המחוקקים.

לעומת זאת, חברי כנסת ואנשי ציבור המתבטאים ואף מתנהגים באופן גזעני כנגד האוכלוסייה הערבית או פוגעים במשטרה כמו ח"כ ליברמן, ח"כ לנדאו וח"כ שטייניץ לא ננקטים נגדיהם שום הליכים או שהיוהמ"ש לממשלה נסוג מבקשת הסרת חסינותם ומסתפק בהתנצלות (ראה ח"כ ליברמן והשר איתם).

המצב אף חמור יותר, ח"כ ערבי נאלץ להוכיח את חפותו ליועהמ"ש ע"י הגשת קלטת. להוכיח כי לא העליב חייל או שוטר, ולא זו אף זו אלא מילתו של החייל הנה אמינה וקבילה יותר על היוהמ"ש לממשלה.

חוק ההסתה, שהוזכר בפרק נפרד, הינו אך עדות לכך שהיוהמ"ש שם בראש מעייניו את העמדתם לדין של הח"כים הערביים תוך התעלמות מוחלטת מההפרה הבוטה לעקרון חופש הביטוי, שהנו עיקרון על במשטר דמוקרטי. מעורבותו של היועהמ"ש ביוזמה להצעת חוק ההסתה מעידה על

⁷ בג"צ 1834/93 פנחסי נ' כנסת ישראל פד"י מט(1) 661.

שיקול פוליטי גרידא ולא על שיקול ענייני, עליו אמון אדם בתפקידו - ועל כן חמור הדבר שבעתים.

הצעות חוק נגד האזרחים הערבים :

לאווירה נגד ההנהגה הפוליטית של האזרחים הערבים התלווה תהליך של חקיקה שנועד להגביל את המעורבות של האזרחים הערבים והמפלגות המייצגות אותם בדיון הציבורי בישראל. אישור החוקים עלול להוביל לפסילת מפלגות או מועמדים במערכת הבחירות הבאות. לפסילה כזו יהיה השפעה מכרעת על מערכת יחסי רוב מיעוט בתוך ישראל. החוקים הרלוונטיים הם :

- חוק הבחירות: הרחיב את סמכותה של ועדת הבחירות לפסול רשימות. החוק קובע תנאים פוליטיים חדשים להשתתפות בבחירות לכנסת. החוק יכפה על האזרחים הערבים לקבל את ההגדרות של הרוב היהודי-ציוני. חוק זה מתנה זכויות אזרח, בנאמנות לאידיאולוגיה השלטת, העומדת בסתירה למעמדם הלאומי השונה של הערבים.
חוק יסוד : הכנסת (תיקון מס' 25). התשס"ב 2002, חוק המפלגות (תיקון מס' 12). התשס"ב, 2002. חוק הבחירות (תיקון מס' 46), התשס"ב, 2002.
- שינוי חוק חסינות חברי הכנסת באופן המגביל את חופש הביטוי ומאפשר הסרת חסינות מהותית גם בגין הבעת עמדה פוליטית של תמיכה בשימוש באלימות נגד הכיבוש.
חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם (תיקון מס' 29), התשס"ב, 2002.
- תיקון חוק ההסתה: נועד להגביל את חופש הביטוי בנושא ההתנגדות לכיבוש. הניסוח הכוללני והמעורפל של תיקון זה מאפשר להשתמש בו כמכשיר לנקמת פוליטית ולדיכוי עמדות לגיטימיות.
חוק העונשין (תיקון מס' 66), התשס"ב, 2002.
- תיקון חוק הנסיעה לארצות אויב. ימנע אף מפגש בין אזרחים לבין קרוביהם הפליטים בארצות שהוגדרו כארצות אויב. תיקון זה, בנוסף להחלטותיו של היועץ המשפטי, ימנע מפגש בין בני משפחות.
חוק לתיקון פקודות הארכת תוקף של תקנות לשעת חירום (יציאה לחוץ לארץ), התשס"ב, 2002.
- הכנסת והממשלה דנו ואישרו סדרת תקנות חוקים נוספת שנועדה להפלות את האזרחים הערבים. הבולטים שבחוקים הם :
- קצבאות ילדים: חודשה האפליה בין ילד לילד בקצבאות ילדים בביטוח הלאומי, לכאורה על בסיס שירות צבאי. בחוק יש נסיון להגדיר מחדש את הזכויות האזרחיות הבסיסיות במדינת ישראל
- חוק תוכנית החרום הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2002 ו-2003) התשס"ב, 2002.

- **הקפאת איחוד משפחות**, ומניעת קבלת מעמד של אזרח ואפילו תושב מבני זוג של אזרחים ישראלים שהם ממוצא פלסטיני או תושבי הרשות הפלסטינית. החלטה מס' 1813 של הממשלה מיום 12 במאי, 2002, בנושא: הטיפול בשוהים בלתי חוקיים ומדיניות איחוד משפחות בנוגע לתושבי רש"פ ולזרים ממוצא פלסטיני.

- **שלילת אזרחות**: שר הפנים החל להשתמש בסמכותו ע"פ חוק בכדי לשלול אזרחותם של שני אזרחים ערבים. החלטת שר הפנים אלי ישי מיום 5 באוגוסט 2002.

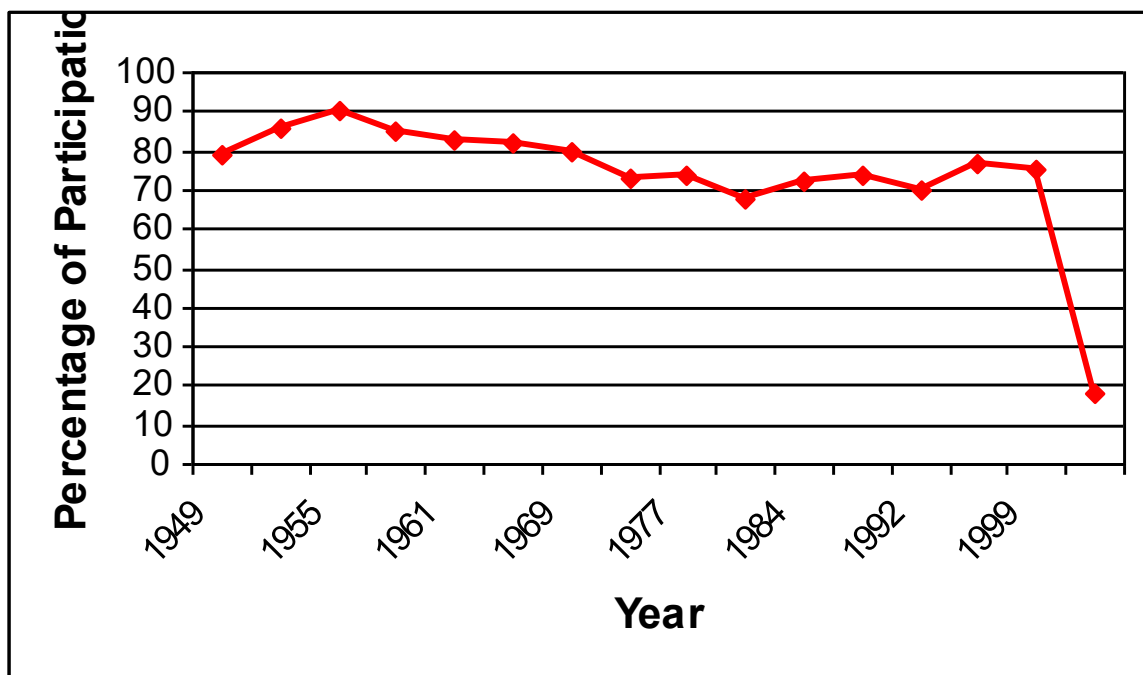
הצעות חוק גזעניות:

- הצעת חוק של ח"כ מיכאל קליינר כי ייקבע סל הגירה לתושב או אזרח ישראלי הרוצה להגר למדינה ערבית, ההצעה קובעת כי הזכאות לסל ההגירה מותנית בויתור על אזרחות או תושבות ישראלית. היוהמ"ש לכנסת עו"ד אנה שניידר קבעה כי ההצעה בעייתית ומעודדת עזיבתם של אזרחי המדינה.
- הצעה אחרת הוגשה ע"י ח"כ חיים דרוקמן המציעה לתקן את חוק ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית כך שבהגדרת מטרותיהן יודגש ערך ההתיישבות היהודית, ההצעה הייתה בעקבות החלטת בג"צ שחייבה את היישוב קציר לקלוט גם משפחה ערבית (פס"ד קעדאן).
- הצעות אלו נוגדות כל משמעות של המילה 'דמוקרטיה' אף המתגוננת שבה והן מפלות לרעה באופן בוטה וגזעני את האוכלוסייה הערבית ואף שוללות ממנה כל זכות בסיסית ולגיטימית ומעמידות את אזרחותה בסימן שאלה, דבר המסכן את הערכים הדמוקרטים ואף ערכי היהדות במדינת ישראל.

השפעת הגבלת חופש הביטוי על ההשתתפות של האזרחים הערבים בבחירות :

לאווירה שנוצרה עלולה להיות השפעה ישירה על אחוז ההשתתפות של האזרחים הערבים בבחירות הבאות לכנסת. מעקב אחר שיעור ההשתתפות של האזרחים הערבים בבחירות מאז קום המדינה מראה על ירידה מתמשכת.

פסילת מפלגות ערביות עלולה להוביל להחרמה בקרב האזרחים הערבים. השוואה ביחסי מיעוט – רוב במדינות אחרות בעולם מובילות למסקנה שהחרמה בחירות מצד קבוצה מסוימת באוכלוסייה היא חלק מתהליך מחאה שמוביל להתנגשות אלימה ביחסי הרוב והמיעוט.

חברי כנסת ערבים שנחקרו :

שם חבר הכנסת	סוג המעשה בגינו נחקר חבר הכנסת	חקירה משטרתית בהנחיית היועץ המשפטי	הליכי שנקטו בעקבות הפעילות
ח"כ עזמי בשארה	הזדהות עם פעילות חיזבאללה נגד הכיבוש הישראלי	התקיימה	הוסרה חסינות והחל משפט
	ארגון ביקורי משפחות בסוריה	התקיימה	הוסרה חסינות והחל משפט
	הפרעה לשוטרים במילוי תפקידם וחבלה ברכוש משטרת.	סירב להגיע לחקירה	
	אחריות על מהלך המאורעות באוקטובר 2000	התקיימה בועדת אור	קיבל מכתב אזהרה
ח"כ אחמד טיבי	כניסה לשטח צבאי סגור		ניטלה ממנו חסינותו לחופש תנועה
	ביזוי חיילי מג"ב	התקיימה והיועמ"ש הגיש בקשה להסיר את חסינותו	הוחל בהם והופסקו בעקבות הצגת קלטת שסתרה את עמדת המשטרה
	הפריע לחייל במילוי תפקידו – מחסום קלנדיה	המשטרה הגישה בקשה לנהל נגדו ונגד ח"כ ברכה שנכח עימו חקירה	הוא מסרב להיחקר
	האשים הרמטכ"ל לשעבר מופז באחריות על רצח ילדים פלסטינים	תביעה של ח"כ זאב בויס לפתוח בחקירה	
ח"כ מוחמד ברכה	תקיפת שוטר והעלבת עובד ציבור- טמרה	התקיימה	טיטת כתב אישום בוטלה לאחר שקלטת הוצגה בשימוע
	איום ועידוד למעשי אלימות והסתת תושבים ערבים שלא לקיים את חוקי המדינה	התקיימה	לא הוגש כתב אישום בעקבות הצגת קלטת שהוכיחה את חפותו.
	הזדהות עם האינתפאדה אוניברסיטת ביר זית	התקיימה	לא הוגש כתב אישום
	העלבת חייל צה"ל - קלנדיה	הוזמן לחקירה	החקירה לא הסתיימה
	העליב שוטר במחסום בית-לחם (מאי 2002)	התקיימה	
	אחריות התפתחויות המאורעות באוקטובר 2000	נחקר בועדת אור	
ח"כ מוחמד	תקף מילולית את	התקיימה	לא הוגש כתב אישום

		שוטרי בימ"ש	כנעאן
		תקף מילולית שוטר במשרד הפנים	
לא הוגש כתב אישום	התקיימה	- זכותו של כל אדם להגן על עצמו ועל זכותו לקורת גג, כולל שבירת רגליים ידיים של שוטרים המנסים לשלול מאדם את אדמתו ואת ביתו - אחריות על מאורעות אוקטובר 2000	ח"כ עבדאלמאלכ דהאמשה
לא הוגש כתב אישום	התקיימה	- התבטאות בנושא אירוע ירי על ידי פלסטיני בקריה - אחריות על מאורעות אוקטובר 2000	ח"כ טאלב אלסאנע
לא הוגש כתב אישום	התקיימה	קרא לקציני צד"ל "אתם משרתים שלטון כיבוש תמורת בצע כסף"	ח"כ עסאם מחיול
לא הוגש כתב-אישום	נחקר תחת אזהרה במשטרת מוריה (15.5.02)	כניסה לשטח A	
	נחקר בועדת אור	אחריות על התפתחויות במאורעות אוקטובר	ח"כ האשם מחאמיד
לא הוגש כתב אישום	נחקר	הביע תמיכה במאבק הפלסטיני	ח"כ תאופיק ח'טיב

חברי כנסת יהודים שהסיתו :

שם חבר הכנסת	סוג התבטאות	חקירה משטרתית בהנחיית המשפטי היועץ	הליכים שנקטו בעקבות הפעילות
ח"כ (ושר התשתיות לשעבר) אביגדור ליברמן	השווה בין ברק ופרס למשטר וישי "הח"כים הערבים משמשים כלי פיתוי לאויבנו שמבחוץ" העלבת עובד ציבור ואיומים	לא נחקר	לא ננקטו הליכים משפטיים
ח"כ מיכאל קליינר	הצעת חוק גזענית שנועדה לעודד "טרנספר מרצון" - הגירת ערבים הציע להציב את ח"כ עזמי בשארה מול כיתת יורים	לא נחקר	הועברה לקריאה טרומית בידי נשיאות הכנסת
השר עוזי לנדאו	חברי הכנסת הערבים משמשים סוכנים של אש"ף	לא נחקר	לא ננקטו הליכים
ח"כ יובל שטייניץ	חברי הכנסת הערבים הם גייס חמישי	לא נחקר	לא ננקטו הליכים
ח"כ חיים דרוקמן	הצעת חוק גזענית עוקפת בג"צ שנועדה להפלות ערבים בקבלת קרקעות מדינה	לא נחקר	הוגשה בחתימת 61 ח"כים ואושרה לדיון
ח"כ (ושר התיירות לשעבר) בני אלון	התבטא "אנחנו רוצים לנטרל את הקול הערבי כדי שהוא לא יהיה הקול המכריע"	לא נחקר	לא התבקשו הליכים כלשהם
השר אפי איתם	השווה את המיעוט הערבי בישראל לסרטן	לא נחקר	היועהמ"ש טען כי התנצל וכי הורה לו לרסן את התבטאויותיו – לא ידוע מתי התנצל ואיפה

מקרים בולטים של התבטאויות גזעניות של אנשי ציבור יהודים

שם האישיות	סוג התבטאות	חקירה משטרתית	הערות
הרב הראשי אליהו בקשי דורון	קרא לאסור על מכירת נכסים לערבים	לא נחקר	
ד"ר רענן גיסין יועץ רה"מ לתקשורת זרה	אמר "אחמד טיבי רוצה דיבור בגובה העיניים...כשהוא ישתלשל מחבל, זה יהיה ממש בגובה העיניים"	לא נחקר	
הרב יצחק גינזבורג	הצדיק טבח שביצע ברוך גולדשטיין בחברון אמר בראיון לתקשורת: "ישמעאל הוא עם של עבדים, ואופי של עבד הוא אופי מופקד ולא מרוסן".	לא נחקר	מרכז שהוא מנהל מקבל תקציב ממשלתי ומפרסם את דבריו
אריאל זילבר	קרא בראיון עתונאי לטרנספר והכריז "אני לא מאמין למוסלמים המטורפים האלה"	לא נחקר	

מדובר בחשד לעבירה על שני חוקים לפחות:

- לפי חוק מניעת גזענות.
- תיקן מס' 66 לחוק העונשין- מניעת הסתה.

חברי-כנסת ערבים שקיבלו טיפול רפואי בעקבות התקפה של כוחות הביטחון :

ח"כ עזמי בשארה (בלי"ד)	אושפז לאחר שנורה בכדור גומי ברגלו (יוני 1999) במהלך הפגנה נגד הריסת בתים בלוד.
ח"כ אחמד טיבי (תע"ל)	- קבוצה של שוטרים היכו אותו במהלך הפגנה נגד אי-מימון מועצות מקומיות ערביות (נובמבר 1999). הוא נפצע בידיו ובראשו ונזקק לאשפוז. - נפגע כתוצאה מירי גז מדמעי במהלך הפגנה (מאי 2001) - הוכה על-ידי שוטר ונפצע ברגלו במהלך עצרת נגד הפקעת אדמות כחלק מסלילת כביש חוצה ישראל. (אוקטובר 2001). - הוכה בגבו וצווארו במהלך הפגנה במחסום א-ראם (אפריל 2002)
ח"כ מחמד ברכה (חד"ש)	הותקף על-ידי חייל כשניסה להגן על מפגינה יהודיה שהוכתה על-ידי אותו חייל במהלך הפגנה במחסום א-ראם (אפריל 2002). נזקק עקב כך לשלושה תפרים מעל עינו.
ח"כ עבד אל-מאלק דהאמשה (תנועה איסלאמית)	במהלך הפגנה נגד הפקעת קרקעות בעין-מאהל, שהתקיימה בירושלים, נפצע לאחר ששוטרים היכו אותו ברגלו והוא נזקק לגבס.
ח"כ טאלב א-סאנע (מפלגה ערבית דמוקרטית)	נפצע בידו השמאלית כשניסה להגן על עצמו מפני חיילים במחסום קלנדיה (אפריל 2002)
ח"כ עסאם מחיול (חד"ש)	- נפצע יחד עם ח"כ אחמד טיבי במהלך הפגנה נגד הפקעת קרקעות למען סלילת כביש חוצה ישראל (אוקטובר 2001). - נכווה לאחר שנורה לעברו כדור דמה, במהלך הפגנה במחסום א-ראם (אפריל 2002).
ח"כ האשם מחאמיד (חזית לאומית מאוחדת)	נפצע לאחר שחיילים ירו בפניו גז מדמיע במהלך הפגנה במחסום א-ראם (אפריל 2002)

סיכום:

למעשה, גבול חופש הביטוי וחופש הפעולה של הערבים בישראל מסתיים עם תחילת מרחב הפעילות שמתירים נציגי הרוב היהודי במדינת ישראל. רעיון זה, כך מסתבר, אינו מתיישב כלל עם קיומו של צביון לאומי אחר באותה מדינה. הגבלת חופש הביטוי שולל את הלגיטימציה לקיומו של מיעוט ערבי פלסטיני, אשר יודע לקיים נאמנות לעמו, מצד אחד ומחויבות לאזרחותו, מצד שני. מיעוט שמעצם מהותו מחזיק דעות שונות מהרוב.

כיוון שכך, כל פעילות או התבטאות של הערבים בישראל, הנובעים מכורח צרכים תרבותיים, חברתיים ולאומיים, נחשבים לבלתי-לגיטימיים. כך למשל, דרישה של הערבים בחזרה את בעלותם על קרקעות שהמדינה הפקיעה מהם נתפסת בהווה הישראלית כפגיעה ברעיון הישוב היהודי. כך גם מחאתם של אזרחים ערבים נגד הכיבוש הישראלי בישי"ע ובלבנון מתפרשת כהוכחה להיותם 'גיס חמישי' החותר נגד אושיות המדינה, וכך הלאה.

על פני השטח, תפיסה זו מתממשת במכלול רמות החיים, והיא התחלחלה ומצאה לה מקום גם במנגנוני המשטר והחוק במדינה. ממצאי הדו"ח מציגים מציאות לפיה רשויות משטר וחוק, כמו משטרת ישראל והיועץ המשפטי לממשלה, מושתתים ופועלים על-פי שיקולים פוליטיים בשירות חלק מנבחרי הציבור היהודיים בלבד, בעוד שעליהם להיות אמונים על מימוש ערכים דמוקרטיים, לכלל האזרחים באופן שווה.

הגעתם של הדברים לכדי כך שהמדינה מקיימת בתוכה חוקים והצעות חוק מפלים, מעידה על הסכנה האורבת להמשך קיומה של הדמוקרטיה בישראל, או לפחות למה שנשאר ממנה. מצב זה אמור להוות אור אדום אצל נושאי תפקידים במסגרות השיפוטיות, החוקתיות והביצועיות בישראל למען יעשו חשבון נפש. עליהם להכיר בעובדת הכרחיות שיתוף האזרחים הערבים, כמיעוט לאומי, בקביעת צביונה של המדינה, כפי שהדבר ראוי שייעשה במשטר דמוקרטי תקין. מדיניות סתימת הפיות בגיבוי משטרתי נגד האוכלוסייה הערבית מקומה במשטרים אפלים בלבד, ועל הדמוקרטיה להתגונן בפניה.

חקירת מנהיגי ונבחרי ציבור המייצגים מיעוט לאומי, תקיפה פיזית שלהם, הצעות חוק גזעניות שנועדו למנוע ממפלגות ערביות להתמודד בבחירות לכנסת והצעות חוק להגביל את כוחם האלקטוראלי ואף לבצע טרנספר למיעוט הערבי הם המשך ישיר לירי שבוצע באוקטובר 2000 והביא למותם של 13 אזרחים ערבים.

שלילת הלגיטימציה מהציבור הערבי ומנהיגיו יובילו להפרה קשה של זכויות אדם בתוך ישראל וידרדרו את האזור להתנגשות סביב נושא מעמד האזרחים הערבים בישראל.

מקורות:

1. ע"ב 2600/99 אבנר ארליך נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית. פ"ד נג(3), 38.
2. ע"ב 1/65 ירדור נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת הששית, פ"ד יט(3), 365.
3. דנ"פ 8613/96 ג'בארין נ' מדינת ישראל, פד"י נד (5) 193.
4. בג"צ 6698/95 עאדל קעדאן ואח' נ' מינהל מקרקעי ישראל פ"ד נד(1), 258.
5. ע"פ 6696/96 כהנא בנימין נ' מדינת ישראל פד"י נב(1) 535.
6. רע"א 2316/96 מירון איזקסון נ' רשם המפלגות ואח' פ"ד נ(2), 537.
7. בג"צ 1834/93 פנחסי נ' כנסת ישראל, פ"ד מט(1) 661.
8. כתב אישום מדינת ישראל נ' עזמי בשארה ת.פ. 1087/02 (בימ"ש שלום בנצרת).
9. כתב אישום מדינת ישראל נ' עזמי בשארה אח' ת.פ. 1044/01 (בימ"ש השלום בנצרת).
10. טיוטת כתב אישום מדינת ישראל נ' מוחמד ברכה פמ"ח 3397/00.
11. כתב אישום מדינת ישראל נ' אחמד טיבי ת.פ. 5014/98 (בימ"ש השלום בירושלים).
12. מערכת החוק והמשפט בראי החברה הישראלית, אריה רטנר, מחקר אורך 2000-2002.

קטעי עתונות:

1. ח"כ מוחמד ברכה יואשם בתקיפת שוטר, מעריב 25.10.2000.
2. שמואל, לימור ושקד, רוני. "הח"כים הערבים הסיתו". "ידיעות אחרונות", 30.7.2001.
3. אלון, גדעון. "חוק המצמצם חסינות ח"כים עבר בקריאה ראשונה". "הארץ", 30.1.2002.
4. "הח"כים הערביים משמשים כלי פיתוי בידי אויבנו", חדשות Ynet, 23.4.01.
5. "היועץ סגר התיק נגד ליברמן על העלבת מזרחי", חדשות Ynet, 27.2.01.
6. "הח"כים הערבים הסיתו, ידיעות אחרונות, 30.7.2001.
7. "ח"כ סביר: "ליברמן מחזיר אותנו לאוקטובר 95", חדשות Ynet, 2.11.02.
8. "האם שוב יחמוק הרב גינזבורג מהעמדה לדין", "הארץ".
9. אייכנר, איתמר. "אני בעד טרנספר". "ידיעות אחרונות", 13.2.2002.
10. "חופש ביטוי: ליהודים בלבד", ג'עפר פרח, ג'רוסלם פוסט 8.11.2001.
11. גילוי דעת של תנועת בל"ד, לפני שמתדרדרים לאפרטהייד, אוגוסט 2002.
12. עו"ד אוסאמה סעדי, סיכומים בכתב מטעם ח"כ אחמד טיבי, מאי 2002.

התכתבויות:

1. פניה של ח"כ זהבה גלאון לראש הממשלה: התבטאותו של ד"ר גיסין על ח"כ אחמד טיבי מתאריך 3.2.2002.
2. פנית פרקליטות המדינה לח"כ יאיר פרץ: תלונתו נגד ח"כ אחמד טיבי מתאריך 20.12.2001.
3. פנית קצין אח"ק תח"א לח"כ עיסאם מחיול: התבטאותו כלפי קציני צה"ל.
4. מכתב יו"ר הכנסת ח"כ אברהם בורג בתגובה לפנייה של מרכז מוסאוא.
5. פניתו של ח"כ מיכאל איתן ליו"ר הכנסת: הסרת חסינותו של ח"כ אחמד טיבי 4.4.02.
6. סיכומים בכתב מטעם ח"כ אחמד טיבי: בקשה ליטול את חסינותו, 23.5.02.

مركز مساواة

لحقوق المواطنين العرب في إسرائيل

Mossawa Center

The Advocacy Center for Arab Citizens of Israel

16 Ben Yehoda Str. P.O.Box 4471

Telfax+ 972-04-8699587

Email: mosawa@rannet.com